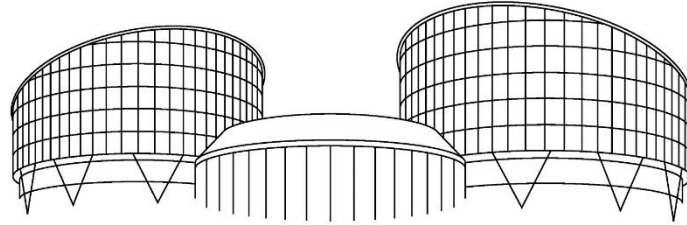


© Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб», 2016. Цей переклад не є зобов'язальним для Європейського суду з прав людини. Для отримання додаткової інформації див. повне посилання на авторське право в кінці цього документа.

© Council of Europe Project «Strengthening the Human Rights Protection of Internally Displaced Persons in Ukraine», 2016. This translation does not bind the European Court of Human Rights. For further information see the full copyright indication at the end of this document.



EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS  
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

ВЕЛИКА ПАЛАТА

**СПРАВА «МОЗЕР ПРОТИ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ТА РОСІЇ»**  
**CASE OF MOZER v. THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND RUSSIA**  
*(Заява № 11138/10)*

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

23 лютого 2016 р.

*Це рішення є остаточним, але може підлягати редакційним виправленням.*

**У справі «Мозер проти Республіки Молдова та Росії»**

Європейський суд з прав людини на засіданні Великої палати у складі:

Ґвідо Раймонді, *голова* (Guido Raimondi),

Дін Шпільманн (Dean Spielmann),

Ішил Каракаш (Işıl Karakaş),

Хосе Касадеваль (Josep Casadevall),

Луїс Лопез Ґера (Luis López Guerra),

Марк Віллігер (Mark Villiger),

Ян Шикута (Ján Šikuta),

Джорж Ніколо (George Nicolaou),

Небойша Вучініч (Nebojša Vučinić),

Крістіна Пардалос (Kristina Pardalos),

Ерік Мозе (Erik Møse),

Поль Лемменс (Paul Lemmens),

Пол Магоні (Paul Mahoney),

Йоханнес Сільвіс (Johannes Silvis),

Ксенія Туркович (Ksenija Turković),

Дмитрій Дєдов (Dmitry Dedov), *судді,*

Міхай Поалелунгі (Mihai Poalelungi), *суддя ad hoc,*

і Сорен Пребенсен (Søren Prebensen), заступник секретаря Великої палати,

Розглянувши справу на закритому засіданні 4 лютого та 7 вересня 2015 року,

Ухвалює таке рішення, що було прийняте в останній із зазначених вище днів:

**ПРОЦЕДУРА**

1. Цю справу розпочато за заявою (№ 11138/10) проти Республіки Молдова та Російської Федерації, поданою до Суду на підставі ст. 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), громадянином Молдови паном Борисом Мозером (далі – заявник) 24 лютого 2010 р.

2. Заявника представляв п. А. Постіца, п. Д. Страйштеану та п. П. Постіца, адвокати, що провадять діяльність у Кишиневі. Уряд Молдови представляв його Уповноважений – п. Л. Апостол. Уряд РФ представляв пан Г. Матюшкін, представник РФ в Європейському суді з прав людини.

3. Зокрема, заявник стверджував, що його заарештували й утримували під вартою незаконно. Він також заявив, що йому не було надано належної для його стану медичної допомоги, його утримували в нелюдських умовах і не дозволяли бачитися з батьками та пастором.

4. 29 березня 2010 р. Урядам-відповідачам було повідомлено про заяву.

5. П. Валеріу Грітцо, суддю, обраного для розгляду справи з Молдовою, було відведено (правило 28 Регламенту Суду). У зв'язку з цим голова Третьої секції

призначив п. Міхая Поалелунгі суддею ad hoc (пункт 4 статті 26 Конвенції та пункт 1 правила 29).

6. 20 травня 2014 р. Палата Третьої секції у складі Жозепа Касадеваля, Яна Шикута, Луїса Лопеза Гера, Крістіни Пардалос, Йоханнеса Сільвіса, суддів, Міхая Поалелунгі, судді ad hoc, і Сантьяго Кесада, секретаря Секції, відмовилася від юрисдикції на користь Великої палати; жодна зі сторін не заперечувала (стаття 30 Конвенції та правило 72).

7. Слухання відбулося у Палаці прав людини у Страсбурзі 4 лютого 2015 р. (пункт 3 правила 59).

На судовому розгляді були присутні:

(a) від Уряду Республіки Молдова  
пан Л. АПОСТОЛ (L. APOSTOL), Уповноважена особа,  
пані І. Георгієш (I. GHEORGHIÈȘ),  
пан Р. Кашу (R. CAȘU), радники;

(b) від Уряду Російської Федерації  
пан Г. МАТЮШКІН (G. MATYUSHKIN), представник Російської Федерації  
в Європейському суді з прав людини, Уповнова  
пан Н. МІХАЙЛОВ (N. MIKHAYLOV), жена особа,  
пані О. ОЧЕРЕТЯНАЯ (O. OCHERETYANAYA),  
пан Д. ГУРІН (D. GURIN), радники;

(c) від заявника  
пан А. ПОСТІЦА (A. POSTICA),  
пан П. ПОСТІЦА (P. POSTICA), адвокат,  
пані Н. ХРІПЛІВІЙ (N. HRIPLIVII),  
пан В. ВІСРУ (V. VIERU),  
пан А. ЗУБКО (A. ZUBCO),  
пані О. МАНОЛЕ (O. MANOLE), радники.

Суд вислухав звернення п. Апостола, п. Матюшкіна, п. Хріплівій і п. Постіца, а також відповіді п. Апостола, п. Матюшкіна і п. Постіца на запитання суддів.

## ФАКТИ

### I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

8. Заявником є громадянин Молдови, що належить до німецької етнічної меншини. Він народився в 1978 році і жив у Тирасполі до 2010 року. З 2011 року шукав притулку у Швейцарії.

9. Уряд Молдови стверджував, що, незважаючи на їхні зусилля, їм не вдалося перевірити більшу частину фактів цієї справи через відсутність співпраці з боку органів

влади самопроголошеної Придністровської Молдавської Республіки (ПМР). Тому загалом справа розглядалася на основі фактів, наданих заявником.

10. Уряд РФ не робив жодних заяв стосовно фактів у цій справі.

11. Факти у справі, надані заявником і отримані на основі документів у матеріалах справи, наведено нижче.

12. Фактичні обставини справи, зокрема Придністровський збройний конфлікт у 1991–1992 рр. і подальші події, описано у справах *«Ілашку та інші проти Молдови та Росії»* (Pașcu and Others v. Moldova and Russia ([GC], № 48787/99, пункти 28–185, ECHR 2004-VII) і *«Катан та інші проти Республіки Молдова та Росії»* (Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia ([GC], №№ 43370/04, 8252/05 і 18454/06, пункти 8-42, ECHR 2012)).

#### **А. Арешт заявника, утримування під вартою та звільнення**

13. 24 листопада 2008 р. заявника затримали за підозрою в обмані компанії, в якій він працював, та іншої компанії, що належить до тієї ж групи. Спершу компанії стверджували, що збитки становили 40 000 дол. США (USD), але згодом збільшили цю суму до 85 000 дол. США. Заявникові було запропоновано зізнатися у злочині, який, за його словами, він не вчиняв. Він підписав різні зізнання нібито через погрози йому та його родичам. Він стверджував, що його затримала служба охорони компанії та погрозами змушувала зізнатися у злочині, перш ніж передати його слідчим органам.

14. 26 листопада 2008 р. «Народний суд Тирасполя» помістив заявника під варту на невизначений строк.

15. 5 грудня 2008 р. «Верховний Суд ПМР» відхилив апеляцію адвоката заявника як необґрунтовану. На слуханні не були присутні ні заявник, ні його адвокат.

16. 20 березня 2009 р. «Народний суд Тирасполя» продовжив утримування заявника під вартою на строк до п'яти місяців від дати арешту.

17. 21 березня 2009 р. «Народний суд Тирасполя» продовжив утримування заявника під вартою на строк до восьми місяців від дати арешту. 29 травня 2009 р. це рішення підтримав «Верховний Суд ПМР». На слуханні не були присутні ні заявник, ні його адвокат.

18. 22 липня 2009 р. «Народний суд Тирасполя» продовжив утримування заявника під вартою до 24 вересня 2009 р.

19. 22 вересня 2009 р. «Народний суд Тирасполя» продовжив утримування заявника під вартою до 24 листопада 2009 р. 2 жовтня 2009 р. це рішення підтримав «Верховний Суд ПМР». Адвокат заявника був присутній на засіданні.

20. 4 листопада 2009 кримінальну справу заявника було передано в суд першої інстанції.

21. 21 квітня 2010 р. утримування заявника під вартою було продовжено до 4 серпня 2010 р.

22. 1 липня 2010 р. «Народний суд Тирасполя» визнав заявника винним на підставі статті 158-1 «Кримінального кодексу ПМР» за присвоєння коштів двох компаній і засудив його до семи років ув'язнення з відтермінуванням на п'ять років.

Суд ухвалив конфіскувати кошти з його банківського рахунку та рахунку його дівчини, а також його особистий автомобіль, що разом становить приблизно 16 000 дол. США. Крім того, суд ухвалив оплатити двом компаніям суму в розмірі 26 400 дол. США. Суд звільнив його, узявши з нього зобов'язання не залишати міста. Це рішення не оскаржувалося. За словами заявника, щоб сплатити частину збитків, його батьки продали його квартиру та виплатили компаніям 40 000 доларів США.

23. В якийсь із днів, невдовзі після 1 липня 2010 р., заявник поїхав на лікування до Кишинєва. У 2011 році він прибув до Швейцарії.

24. 25 січня 2013 р. «Народний суд Тирасполя» змінив рішення суду з огляду на певні зміни у «Кримінальному кодексі ПМР», що передбачають більш м'яке покарання за злочин, за який засуджено заявника. Таким чином, його було засуджено до шести років і шести місяців ув'язнення з відтермінуванням на п'ять років.

25. Остаточним рішенням від 15 лютого 2013 р. цей суд замінив відтермінування вироку, оскільки заявник не з'явився перед органами пробації, і ухвалив повне відбування вироку у в'язниці.

26. Після клопотання адвоката заявника від 12 жовтня 2012 р. Верховний Суд Республіки Молдова скасував 22 січня 2013 р. рішення «Народного суду Тирасполя» від 1 липня 2010 р. Посилаючись на статті 114 і 115 Конституції та розділу 1 Закону «Про статус суддів» (див. пункти 69 і 70 нижче), суд ухвалив, що суди в «ПМР» створено не відповідно до законодавства Молдови, а тому вони не могли законно засудити заявника. Він ухвалив направити матеріали кримінальної справи у прокуратуру, щоб переслідувати осіб, відповідальних за затримання заявника, а також щоб встановити, чи заявник порушив права інших осіб.

27. 31 травня 2013 р. Генеральна прокуратура Республіки Молдова повідомила адвоката заявника, що вона ініціювала кримінальне розслідування щодо його незаконного утримування під вартою. Під час цього розслідування «планувалося вжити всіх можливих процедурних заходів та дій». Через неможливість проведення процесуальних дій на території самопроголошеної «ПМР» просунутися далі не вдалося.

## **В. Умови утримування заявника під вартою та медичне обслуговування**

28. Під час перебування у в'язниці стан здоров'я заявника (бронхіальна астма – хвороба, яку він має з дитинства) погіршився, він мав кілька нападів астми. Його часто переводили з одного ізолятора тимчасового тримання (ІТТ) в інший (наприклад, ІТТ в управлінні поліції Тирасполя й ІТТ у Слобозії, а також у колонії № 3 у Тирасполі та ІТТ у Глинному). За його твердженнями, в усіх із них умови утримування були неналежними.

29. Заявник описав умови головного управління поліції Тирасполя так. У приміщенні була висока вологість, не було вентиляції та бракувало денного світла (оскільки слідчий ізолятор розташований у підвалі будівлі), вікна були закриті металевими листами з невеликими отворами. Камера була переповнена (його та 12 інших людей утримували в камері площею 15 кв. м). Вони були змушені спати по черзі на єдиній нічній не прикритій великій дерев'яній платформі. Заявникові надавалося п'ятнадцять хвилин щодня на фізичні вправи, а решту часу він проводив у камері.

Багато затриманих палили в камері, що спричиняло напади астми. У металевій вантажівці, якою його везли до слідчого, було задушливо. Він годинами сидів у камері без туалету (очікуючи допиту слідчого) і страждав від численних нападів астми. Прати можна було лише в камерах, там же вивішувався і сушився мокрий одяг. Їжа була неїстівною, і її було дуже мало. Камери кишіли паразитами. Засобів гігієни, окрім тих, що приносили родичі затриманих, не було. Кілька місяців заявник провів у камері, в якій влітку було дуже спекотно, через що він мав ще більше астматичних нападів.

30. Так само заявник описав умови утримування у слідчому ізоляторі у Слобозії, де в нього не було жодних засобів гігієни, його перевозили у переповненій вантажівці без вентиляції, будь-які медичні засоби він отримував лише від батьків.

31. Щодо колонії № 3 в Тирасполі, заявник знову зазначив брак медичної допомоги, переповненість (на фізичні вправи надавали одну годину на день, а решту часу доводилося проводити в камері), відсутність вентиляції при тому, що однокамерники часто курили. Їжа була неїстівною, з хробаками та з гнилих продуктів. Узимку опалення вмикали лише на декілька годин, як і в головному управлінні поліції Тирасполя, душ дозволялося приймати раз на тиждень (усі затримані в камері мали 20 хвилин на всіх, щоб прийняти душ у холодній воді).

32. В ІТТ в Глинному заявника знову розмістили у переповненій камері й практично не надавали медичної допомоги.

33. Під час тримання під вартою заявник часто скаржився на свій стан здоров'я та просив про медичну допомогу. Його батьки неодноразово вимагали, щоб їхнього сина оглянув пульмонолог. 12 березня 2009 р. лікар нарешті оглянув його і зробив різні аналізи. У нього діагностували нестабільну бронхіальну астму й прописали лікування.

34. У травні 2009 року заявника перевели в Центр із надання медичної допомоги та соціальної реабілітації «Міністерства юстиції ПМР» (далі – Центр). Там лікарі підтвердили попередній діагноз і той факт, що заявник страждав від частих астматичних нападів і мав дихальну недостатність другого та третього ступенів, а також те, що стан його здоров'я продовжував погіршуватися. 7 травня 2009 р. Центр повідомив родичів заявника, що в них немає ні пульмонолога, ні необхідного лабораторного обладнання, щоб належним чином лікувати заявника. Лікарі додали, що його потрібно перевести у Відділення респіраторної медицини Республіканської клінічної лікарні, однак це неможливо, оскільки в лікарні не було достатньо персоналу, щоб охороняти заявника впродовж його перебування там.

35. У невідомий день 2009 року мати заявника попросила перевести його у спеціальну лікарню, оскільки бронхіальна астма належить до однієї з хвороб, які «Міністерство внутрішніх справ ПМР» включило у список причин для дозволу на направлення в лікарню. У своїй відповіді 1 червня 2009 р. «Міністерство внутрішніх справ ПМР» повідомило їй, що лише засуджені в'язні можуть потрапити в лікарню з цієї причини.

36. 21 вересня 2009 р. Центр повідомив батьків заявника, що з травня 2009 року їхнього сина продовжували лікувати у стаціонарі, однак його стан здоров'я далі погіршувався, а лікування не давало явного покращення.

37. 15 лютого 2010 р. медична комісія у складі старших лікарів «ПМР» постановила:

«Незважаючи на декілька курсів лікування, дихальна дисфункція продовжує прогресувати, а лікування не дає помітних результатів. Спостерігається постійна тенденція до погіршення стану, напади астми частішають, їх стає важче зупинити».

Окрім початкового діагнозу бронхіальної астми та дихальної недостатності, комісія встановила, що заявник страждає від посттравматичної енцефалопатії другого ступеня. Комісія дійшла висновку, що:

«Прогноз тривалості життя [заявника] несприятливий. Його подальше тримання під вартою в умовах [ізоляторів тимчасового тримання] вважається проблематичним через відсутність [у Центрі] лабораторного обладнання та кваліфікованого медичного персоналу для необхідного лікування та спостереження за станом здоров'я».

38. Незважаючи на висновки комісії, заявника в той же день перевели в ІТТ у Глинному, який, як стверджував заявник, а Уряди не заперечували, був обладнаний гірше, ніж Центр. 16 лютого 2010 р. матері заявника дозволили побачитися з ним. Він розповів їй про погані умови утримування (відсутність вентиляції, куріння затриманих і переповненість ізолятора) і повідомив, що в той день у нього було вже два напади астми. Співробітники в'язниці сказали матері заявника принести ліки, які йому потрібні, оскільки у в'язниці їх немає.

39. 18 лютого 2010 р. мати заявника звернулася до «Президента ПМР» із проханням терміново перевести заявника у спеціалізовану лікарню, а також звільнити його з-під варти до суду, щоб отримати потрібне лікування. 20 лютого 2010 р. вона отримала відповідь, в якій зазначалося, що її скарга не розкриває жодних порушень закону.

40. В один із днів, після 18 лютого 2010 р., заявника перевели у в'язницю № 1 в Тирасполі. 17 березня 2010 р. він знову опинився в Центрі для стаціонарного лікування.

41. У листі до адвоката заявника від 11 червня 2010 р. директор Центру зазначив, що, окрім основного діагнозу (астма), у заявника виявлено дихальну недостатність на останній стадії, симптоми травми голови з локалізованими ушкодженнями головного мозку, перші ознаки гіпертонічної хвороби, легеневу алергію, яка ускладнює лікування та можливість зупинити напади астми, посттравматичну енцефалопатію, артеріальну гіпертензію, токсоплазмоз, лямбліоз (паразитна інфекція), хронічний гастродуоденіт, панкреатит і пієлонефрит. Прогнози щодо його стану здоров'я погіршувалися.

42. У низці відповідей на скарги батьків заявника влада «ПМР» повідомила їх, що заявника регулярно оглядають різні лікарі. Після його переведення з Центру в ІТТ в Глинному 15 лютого 2010 р. стан здоров'я заявника погіршився і 17 березня 2010 р. його терміново доставили в Центр на лікування.

43. За словами заявника, стан його здоров'я покращився після звільнення та лікування в Кишиневі. Однак, оскільки він боявся повторного арешту «міліцією ПМР», він утік до Швейцарії та попросив там притулку (див. пункт 23 вище).

### **С. Зустрічі заявника з батьками та пастором**

44. З листопада 2008 року до травня 2009 року заявникові не дозволяли бачитися з батьками, незважаючи на неодноразові прохання (наприклад, 5 березня, 13, 16 та 30

квітня 2009 р.). Перша дозволена зустріч відбулася через шість місяців після арешту заявника – 4 травня 2009 р. 9 грудня 2009 р. суддя «Народного суду Тирасполя» відмовив у дозволі на наступне побачення, оскільки розслідування справи ще тривало. У ще одному проханні про побачення було відмовлено 15 лютого 2010 р. 16 лютого 2010 р. побачення дозволили, однак заявник і його мати були змушені розмовляти у присутності тюремного наглядача. Їм заборонили спілкуватися рідною мовою (німецькою), вони були вимушені розмовляти російською. В іншому разі охоронець погрожував припинити побачення.

45. У червні – вересні 2009 року пастор Пер Берген Холм із Норвегії на прохання заявника спробував відвідати його, щоб провести йому релігійну службу, зокрема «вислухати сповідь [заявника] і причастити його». Йому заборонили зустріч із заявником. Цю відмову він пізніше підтвердив у своєму листі до Суду від 29 вересня 2010 р. 30 вересня 2009 р. «радник Президента ПМР» визнав, що причин забороняти доступ пастора до заявника не було і така заборона суперечила «Конституції та законам ПМР». Урешті-решт, 1 лютого 2010 р. пастору дозволили побачити заявника. Як стверджував заявник, а Уряди не заперечували, охоронець був присутній у приміщенні впродовж усієї зустрічі.

#### **D. Скарги в різні органи**

46. Батьки заявника подали декілька скарг в органи влади Молдови та Посольство Росії в Молдові щодо ситуації з їхнім сином.

47. 12 жовтня 2009 р. Центр із прав людини Молдови (молдовський омбудсмен) відповів, що не має засобів для контролю за розглядом справи заявника.

48. 3 листопада 2009 р. Генеральна прокуратура Молдови повідомила батьків заявника, що не може втручатися через політичну ситуацію у Придністровському регіоні після 1992 року. Генеральна прокуратура також згадала про свою можливість забезпечити дотримання Конвенції у східних регіонах Молдови.

49. Скаргу, подану в Російське посольство в Молдові в якийсь із днів, передали в Прокуратуру «ПМР». Прокуратура «ПМР» відповіла 1 лютого 2010 р., стверджуючи, що справа заявника очікує на розгляд у «судах ПМР» і лише ці суди мають компетенцію розглядати скарги після того, як справа була передана в суд першої інстанції. 10 лютого 2010 р. посольство Росії передало цю відповідь матері заявника.

50. Заявник також поскаржився в Об'єднану контрольну комісію (далі – ОКК), тристоронню миротворчу силу, що діє в демілітаризованій буферній зоні на кордоні Молдови та Придністров'я, що відома під назвою «зона безпеки». Докладніша інформація доступна в матеріалах справи «Ілашку проти Молдови та Росії» (*Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia*) (згадана вище, п. 90). Невідомо, чи заявник отримав відповідь.

51. Коли Уряди-відповідачі були повідомлені про цю заяву, 9 березня 2010 р. віце-прем'єр-міністр Молдови направив лист послам Росії, України та США в Молдові, а також Раді Європи, Європейському Союзу й Організації з безпеки та співпраці в Європі (ОБСЄ) з проханням допомогти захистити права заявника.



52. 16 липня 2010 р. заявник звернувся до Генеральної прокуратури Молдови з проханням надати йому та його батькам захист як свідкам, оскільки в той час, коли він лікувався в Кишиневі, «міліція ПМР» шукала його вдома в Тирасполі. У той же день заявника офіційно визнали свідком. Однак 19 липня 2010 р. Бендерська прокуратура відмовила в його проханні забезпечити йому захист як свідку, оскільки їй не вдалося встановити, що його життя чи здоров'я були в небезпеці.

53. Після скарги заявника слідчий суддя Бендерського районного суду Молдови 6 серпня 2010 р. анулював рішення від 19 липня 2010 р. на підставі того, що заявника незаконно заарештували, засудили та позбавили його майна. Він зобов'язав Бендерську прокуратуру надати заявнику та його сім'ї захист як свідкам. Сторони не повідомили суду про подальший розвиток подій щодо цього.

### **Е. Інформація про ймовірну підтримку «ПМР» з боку Росії**

54. Заявник надав інформацію з різних ЗМІ «ПМР». Згідно зі статтею від 13 квітня 2007 р., опублікованій у виданні Regnum, одному з провідних онлайн-інформаційних агентств Росії на той час, за день до того посол Росії в Молдові виголосив промову в Тирасполі, в якій заявив, що Росія продовжуватиме підтримувати «ПМР» і ніколи не полишить своїх інтересів у цьому регіоні. Дипломат додав: «Росія тут уже понад століття. Тут спочивають наші предки. Тут значна частина нашої історії».

55. 20 квітня 2007 р. те ж інформаційне агентство повідомило громадськості про рішення Російського міністра фінансів надати «ПМР» 50 млн дол. США безвідплатної допомоги, а також 150 млн дол. США у вигляді кредитів під заставу майна «ПМР».

56. У випуску новин від 23 листопада 2006 р. інформаційне агентство Regnum повідомило про заяву «Президента ПМР» про те, що «Міністерство ПМР» працює над узгодженням законодавства «ПМР» із законодавством Росії, а також про те, що група представників «Міністерств ПМР» у найближчі дні відбуде до Москви, щоб обговорити ці питання.

57. За словами Уряду Молдови, «останнє та незначне» виведення озброєння з «ПМР» у Росію відбулося 25 березня 2004 р. Майже 20 тис. тонн боєприпасів і військової техніки нібито все ще зберігаються на території, яка контролюється «ПМР». 26 січня 2011 р. російські й українські чиновники змогли відвідати склад озброєння в селі Колбасна, хоча молдовських чиновників не повідомили про це та не запросили взяти участь у візиті.

58. У лютому 2011 року посол Росії в Молдові оголосив у своїх публічних промовах, що з 2003 року, коли Молдова відмовилася підписати мирову угоду з «ПМР» (так званий Меморандум Козака 2003 року), Росія більше не могла виводити озброєння з «ПМР» через її опір.

59. За твердженнями Уряду Молдови, Аеропорт Тирасполя, який російська влада офіційно закрила 1 грудня 2005 р., досі обслуговує військові та цивільні гелікоптери та літаки «ПМР». Там досі припарковані російські військові літаки та гелікоптери. Між 2004 і 2009 роками зафіксовано понад вісімдесят рейсів у цьому аеропорту, які не були дозволені владою Молдови, деякі з них, імовірно, пов'язані з Росією.

60. За словами Уряду Молдови, у 2011 році «ПМР» усього отримала російської допомоги на суму 20,64 млн дол. США (у формі списання боргів за спожитий природний газ або у формі безвідплатних кредитів). Протягом 2010 року «ПМР» спожила російського природного газу на суму 505 млн дол. США. Вона сплатила російській компанії «Газпром» 20 млн дол. США, що дорівнює 4 % вартості цього газу. У той же час у 2010 році місцеве населення сплатило владі «ПМР» близько 163 млн дол. США. Більшість цієї суми залишилася в розпорядженні «ПМР».

## II. ВІДПОВІДНІ ЗВІТИ МІЖУРЯДОВИХ І НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

### A. Організація Об'єднаних Націй

61. Відповідні частини Звіту Манфреда Новака, спеціального доповідача з питань тортур та іншого жорстокого, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, щодо його візиту в Республіку Молдова у період із 4 по 11 липня 2008 р. (Рада ООН з прав людини, документ A/HRC/10/44/Add.3, 12 лютого 2009 р.), звучать так:

«Придністровський регіон Республіки Молдова

...

29. Спеціальний доповідач також отримав інформацію, що у Придністровському регіоні Республіки Молдова переведення в'язнів виконуються поліцією. Ув'язнених перевозять у тисняві в металевому фургоні з одним малесеньким віконцем. Улітку спека у фургоні стає нестерпною вже через декілька хвилин, однак вони змушені годинами залишатися у фургоні. Під час таких перевезень змішуються різноманітні категорії в'язнів (дорослі, неповнолітні, хворі, зокрема з відкритою формою туберкульозу), через що ув'язненні ризикують заразитися різноманітними хворобами.

...

45. За словами кількох його співрозмовників, у тому числі ув'язнених, умови у пенітенціарній системі дещо покращилися. Наприклад, почало працювати опалення, покращилася якість їжі, у вересні 2007 року у в'язницях почали лікувати ВІЛ. Однак скарги про погану якість їжі та інколи про її відсутність усе ще досить поширені. Спеціальний доповідач також отримав звіти про те, що міжнародні програми часто не поширюються на Придністровський регіон Республіки Молдова, результатом чого є менша доступність системи охорони здоров'я та поширеність проблем, пов'язаних із лікуванням туберкульозу та збільшенням кількості осіб, хворих на туберкульоз і ВІЛ.

46. Спеціальний доповідач схвилюваний тим, що багато порушень прав людини є наслідком чинного законодавства. Наприклад, особи, засуджені до смертної кари чи довічного ув'язнення, повинні відбувати покарання в одиночній камері, також для них передбачено суворе обмеження контактів із зовнішнім світом.

47. Умови утримування під вартою в Тираспольському управлінні міліції, безумовно, не відповідають мінімальним міжнародним стандартам. Спеціальний доповідач вважає, що утримування у переповнених камерах із недостатньою кількістю спальних місць, майже без денного світла та вентиляції, з цілодобовим штучним освітленням, обмеженим доступом до їжі та поганими санітарними умовами – це нелюдське поводження».

62. У відповідних частинах Звіту про права людини у Придністровському регіоні Республіки Молдова (старший експерт ООН Томас Хаммарберг, 14 лютого 2013 р.) ідеться про таке:

пункт 4: «...*Де-факто* органи влади в Придністров'ї... в односторонньому порядку зобов'язалися поважати певні ключові міжнародні угоди, зокрема два пакти ООН з прав людини, Європейську конвенцію з прав людини та Конвенцію про права дитини».

пункт 17: «Зміна ролі прокурора та створення Слідчого комітету могли б також вплинути на функціонування судової системи. За умови правильної реалізації стало б зрозуміло, що прокурор не виконує наглядової чи контрольної функції щодо судів».

пункт 18: «Експерт зіткнувся з багатьма досить послідовно викладеними скаргами на функціонування системи правосуддя. Зокрема, йшлося про те, що низку випадків було «сфабриковано»; судочинство використовувалося для залякування осіб; адвокати захисту були пасивними; люди з грошима або зв'язками мали переваги порівняно зі звичайними людьми; свідки змінювали показання через погрози або хабарі – такі тенденції перешкоджали процесуальним діям.

Сторонньому спостерігачеві складно оцінити підґрунтя для таких звинувачень, однак певні чинники не дозволили Експерту проігнорувати їх. Вони були різноманітними, крім того, на них навіть натякнули декілька високопоставлених чиновників системи».

пункти 19–20: «Коментарі

Розбудова компетентної, некорумпованої та незалежної судової системи – це складне завдання для будь-якої системи. Однак наявність доступу до незалежного та неупередженого суду – невід'ємне право людини.

У Придністровській Конституції зазначається, що судді не можуть бути членами політичних партій або брати участь у політичній діяльності. Дуже важливо, щоб судова система уникала тісних зв'язків із великим бізнесом або організованими партійними інтересами.

Порядок призначення суддів повинен бути об'єктивним і ґрунтуватися на професійних навичках і високих моральних стандартах. Корумпована поведінка й інші зловживання довірою повинен розслідувати надійний і компетентний дисциплінарний механізм. Розумний рівень заробітної плати також допоможе подолати спокусу брати хабар.

Суддя відіграє важливу роль у захисті принципів «рівноправ'я сторін». Експерт чув скарги про те, що загалом захист був у більш несприятливому становищі, ніж звинувачення. Таке сприйняття підриває довіру до системи та нівелює почуття справедливості загалом.

Звичайно, престиж суддів у суспільстві значною мірою залежить від їхньої компетенції, знання законів і прецедентного права, а також поінформованості у проблемах суспільства. Підвищення кваліфікації – один із способів задовольнити цю потребу.

Судді, які розглядають справи, що належать до *ювенальної юстиції*, мають пройти спеціальну підготовку.

ООН ухвалила низку основних принципів щодо незалежності судової системи, які Генеральна Асамблея одностайно схвалила в 1985 році. У цих принципах відображено загальноприйнятту думку країн-членів ООН щодо цього питання, викладено параметри забезпечення незалежності й неупередженості суддів, їхні умови та перебування на службі, свободу слова та зборів, а також методи їх оцінювання, відбору та навчання. УВКПЛ і Міжнародна асоціація адвокатів спільно розробили розлогі керівні матеріали щодо прав людини у здійсненні правосуддя, які також можуть використовуватися для навчання спеціалістів у сфері правосуддя, які працюють у Придністровському регіоні.

Експерт вважає, що потрібно оцінити поточну ситуацію із затриманням неповнолітніх, зокрема тривалість їх перебування, їхні історії, а також зусилля, потрібні для допомоги їхньої інтеграції в суспільство.

Такі дослідження можуть бути вихідною інформацією для оцінювання всього підходу до злочинів, скоєних неповнолітніми. Експерт відчуває, що існує гостра потреба розробити превентивні програми й альтернативи інституційному покаранню».

пункт 20: «Експерта повідомили, що станом на 1 жовтня в цих закладах було 2858 ув'язнених, з яких 2224 були засудженими, а 634 перебували під слідством. Це означає, що на кожні 100 000 осіб припадає близько 500 ув'язнених, а це один із найвищих показників в Європі.

У 2012 році ця кількість зменшилася зі ще більшого показника через звільнення шляхом скорочення строку вироку і помилування значної кількості ув'язнених.

Окрім того, восени було змінено Кримінально-процесуальний кодекс, щоб зменшити кількість осіб, що перебувають під слідством упродовж слідства. Інша поправка стосувалася альтернатив ув'язненню за менш серйозні злочини, як-от штрафи та суспільні роботи без ув'язнення».

пункт 20: «Досудове утримування під вартою

Коли Експерт відвідав заклад попереднього тримання під вартою в'язниці № 3 в Тирасполі, там перебувало 344 затриманих.

Деякі з них перебували під досудовим слідством. Інші були звинувачені та були відповідачами в судових процесах.

А інші оскаржили вироки судів першої інстанції.

Жодна з цих трьох категорій не має права приймати відвідувачів. Причиною було зазначено те, що відвідування можуть перешкоджати розслідуванню. Однак на запит родичів слідчий або суддя можуть надати дозвіл на відвідування, хоча і не наодинці.

...

Експерт розмовляв з ув'язненими, які перебували у в'язниці під час досудового слідства довше, ніж 18 місяців. Одна жінка, яка оскаржила перший вирок, провела там чотири роки. Двох її маленьких дітей забрали в сиротинець, і вона не мала змоги побачити їх упродовж всього періоду свого ув'язнення.

Експертові повідомили, що загальна тривалість ув'язнення до та під час судового процесу може становити сім років».

пункти 21–22: «Пенітенціарні заклади в Тирасполі та Глинному.

У травні Експерт відвідав колонію в Тирасполі (в'язниця № 2) , а у вересні в'язницю № 1 в Глинному. В останній на той час перебувало 1187 ув'язнених, 170 з яких відбували суворе покарання. Експертові повідомили, що середній строк ув'язнення становить 13 років. Строки від 22 до 25 років дають за вбивство, повторні злочини та торгівлю людьми.

У Глинному Експерт дізнався, що там перебуває 693 засуджених в'язні; їхня кількість зменшилася внаслідок нещодавнього перегляду Кримінального кодексу. Експерту повідомили, що середній строк становить 5 років, однак багато в'язнів відбувають покарання строком від 10 до 15 років.

...

Можливість відвідування родичів обмежена. У Тираспольській в'язниці № 2 основним правилом було дозволяти відвідування чотири рази на рік – два коротких і два довших побачення. Раз на місяць були дозволені 15-хвилинні телефонні розмови, які відбувалися під наглядом (окрім розмов з адвокатом).

Як дисциплінарне покарання, кількість візитів і телефонних дзвінків могла зменшуватися. Такі заходи вживалися в разі таких порушень, як приховування алкоголю або мобільного телефону. Дисциплінарні заходи могли також включати одиночне ув'язнення строком до 15 діб».

пункти 22–23: «Ситуація зі здоров'ям у в'язницях

Медичне обслуговування у пенітенціарних закладах також перебуває під контролем Міністерства юстиції Придністров'я; лікарі та медсестри там вважаються персоналом в'язниці. Ресурси обмежені. Експерт виявив, що ситуація з медичним обслуговуванням, особливо у в'язниці в Глинному, тривожна, а рівень охорони здоров'я не відповідає стандартам. Зв'язок із системою громадського здоров'я обмежений, результатом чого є недостатнє охоплення для діагностування та лікування.

...

Нестача людських ресурсів і обмежені можливості наявного персоналу створюють перешкоди для доступу до якісних медичних послуг у пенітенціарних

зкладах. Стандарти охорони здоров'я у в'язниці в Глинному видались Експерту особливо поганими зі всіх точок зору, зокрема в тому, що стосується ведення обліку й таких профілактичних заходів, як контроль режиму харчування.

Саме там скарги про якість їжі були особливо сильними.

#### **В. Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню та покаранню (КЗК)**

63. У своєму звіті про візит у Молдову в період з 21 по 27 липня 2010 р. (СРТ/Іnf (2011) 8) КЗК зазначив, що після відмови влади «ПМР» дозволити членам Комітету побачитися з ув'язненими наодинці, Комітет вирішив скасувати свій візит, оскільки такі обмеження суперечать основним характеристикам механізму запобігання, закріпленим у його повноваженнях.

64. У відповідних частинах звіту КЗК щодо його візиту в Молдову в період між 27 і 30 листопада 2000 р. (СРТ/Іnf (2002) 35) ідеться про таке:

«(40). Із самого початку візиту влада Придністровського регіону надала делегації докладну інформацію про п'ять пенітенціарних закладів, які зараз працюють у цьому регіоні.

У відведений час делегація не мала змоги провести ретельну перевірку всієї пенітенціарної системи. Проте їй вдалося оцінити поводження з позбавленими волі особами у в'язниці № 1 у Глинному, колонії № 2 в Тирасполі, а також у відділі СІЗО (тобто досудовому ізоляторі) колонії № 3 в тому ж Тирасполі.

41. Як уже відомо органам влади, ситуація у відвіданих делегацією закладах залишає бажати кращого, особливо це стосується в'язниці № 1. Комітет вивчить різноманітні конкретні проблемні сфери в наступних розділах цього звіту. Однак із самого початку Комітет бажав наголосити на тому, що, можливо, є основною перешкодою для прогресу, а саме велика кількість ув'язнених осіб, наслідком чого є переповненість в'язниць.

42. Відповідно до інформації, наданої владою, у пенітенціарних закладах регіону зараз ув'язнено близько 3500 осіб, тобто відсоток ув'язнених становить 450 осіб на 100 000 населення. Кількість в'язнів у трьох відвіданих установах була в межах норми або, як у випадку з в'язницею № 1, незначно перевищувала допустиму. Незважаючи на це, делегація виявила, що насправді заклади дуже переповнені.

Найбільш серйозною ситуація була у в'язниці № 1. У камерах, в яких затриманих утримували до суду, рідко на одну особу припадало більше 1 кв. м площі (а інколи навіть менше), а кількість ув'язнених часто перевищувало кількість ліжок. Ці жалюгідні умови часто погіршувалися поганою вентиляцією, недостатнім природним освітленням і неналежним санітарним обладнанням. Аналогічні, хоча й дещо кращі, умови також спостерігалися у відділенні СІЗО колонії № 3 та деяких частинах колонії № 2 (наприклад, у блоці 10).

43. Відсоток ув'язнених, який зараз спостерігається у Придністровському регіоні, неможливо переконливо пояснити високим рівнем злочинності; частково ця ситуація залежить від загального підходу співробітників правоохоронних органів, прокурорів і

суддів. У той же час з економічної точки зору нереально створити гідні умови утримування для такої великої кількості в'язнів, а намагання вирішити проблему шляхом будівництва більшої кількості пенітенціарних закладів буде руйнівним для економіки.

КЗК уже наголосив на потребі переглянути чинне законодавство та практики, що стосуються попереднього ув'язнення (див. пункт 12). **Загалом, Комітет радить розробити глобальну стратегію боротьби з перенаселенням в'язниць і стосовно зменшення кількості ув'язнених. У цьому контексті влада знайде корисні поради у принципах і заходах, наведених у Рекомендації № R (99) 22 Комітету міністрів Ради Європи, що стосуються перенаселення в'язниць і збільшення кількості в'язнів (див. Додаток 3).**

...

48. Комітет визнає, що у періоди економічних труднощів, потрібно йти на жертви, зокрема це стосується пенітенціарних закладів. Однак незалежно від труднощів, які виникають у певний момент, дії, пов'язані з позбавленням людини її свободи, завжди тягнуть за собою обов'язок забезпечити їй доступ до певних основних потреб. До таких предметів першої необхідності повинні належати відповідні ліки. Дотримання цього обов'язку державною владою є тим більш обов'язковим, коли йдеться про ліки, що використовуються для лікування хвороби, що загрожує життю особи, як-от туберкульоз.

Наприкінці візиту делегація звернулася до влади з проханням негайно вжити заходів, щоб переконатися, що в усі пенітенціарні заклади регулярно відбувається постачання різних медичних препаратів, зокрема необхідного набору протитуберкульозних засобів. **Комітет хоче отримати інформацію про заходи, вжиті у відповідь на цей запит.**

...

49. Забезпечення пенітенціарних закладів, які були відвідані, медичним персоналом на офіційному рівні було низьким на момент візиту, ситуація загострилася тим фактом, що певні посади були вільними або співробітники, що перебували в довготривалій відпустці, не замінялися. Це було особливо очевидно у в'язниці № 1 та колонії № 2. **КЗК рекомендує владі спробувати якомога швидше заповнити вакантні посади у сфері медичного обслуговування в цих двох закладах, а також знайти заміну для співробітників на час їхньої відпустки.**

Медичні служби всіх трьох пенітенціарних закладів, що були відвідані, мали у своєму розпорядженні дуже мало ліків, а оснащення їх приміщень було на дуже низькому рівні. Питання постачання ліків уже розглядалося (див. пункт 48). Щодо рівня оснащення, КЗК розглядає цю ситуацію як відображення труднощів, з якими зіткнувся цей регіон; очікувати значних покращень зараз було б нереалістично. Однак утримувати наявне обладнання у справному стані цілком реально. У цьому контексті делегація зазначила, що всі рентгенівські апарати в цих закладах були несправними. **КЗК рекомендує усунути цей недолік.**

Якщо говорити про позитивні моменти, Комітету було цікаво дізнатися плани влади на нову тюремну лікарню в Малаєшти для всього регіону. Це найприємніша подія. **Комітет також хотів би отримати додаткову докладну інформацію щодо реалізації цих планів.**

...

51. КЗК уже зазначав про погані матеріальні умови ув'язнення, які переважали у закладах, що були відвідані, а також надав рекомендації, спрямовані на вирішення основних проблем переповнення в'язниць (див. пункти 42 та 43).

Окрім перенаселення, Комітет також стурбований практикою закривання вікон у камерах. Ця практика систематично застосовувалася до ув'язнених, що перебувають під слідством, а також спостерігалася в камерах, в яких були розміщені певні категорії в'язнів.

Комітет визнає, що до певних в'язнів потрібно застосовувати особливі заходи безпеки, спрямовані на попередження ризику змови та/чи злочинної діяльності. Однак вжиття таких заходів безпеки повинно бути радше винятком, аніж правилом. Крім того, навіть якщо потрібні особливі заходи безпеки, вони ніколи не повинні позбавляти в'язнів денного світла та свіжого повітря. Останнє стосується основних життєвих потреб в'язнів, на які вони мають право. Мало того, відсутність таких умов породжує можливість розповсюдження хвороб, зокрема туберкульозу.

Також неприйнятно розміщувати в камерах осіб більше, ніж наявна кількість спальних місць, через що в'язні змушені спати по черзі.

**Отже, КЗК рекомендує владі поставити перед собою такі короткострокові цілі:**

- i) усі приміщення, в яких розміщуються в'язні, повинні мати доступ до денного світла та належну вентиляцію;**
- ii) кожний в'язень повинен мати своє ліжко, незалежно від того, чи ухвалено йому вирок.**

Крім того, коли почнуть вживатись заходи для вирішення проблем з перенаселенням, потрібно буде переглянути наявні стандарти щодо жилої площі на людину. **Комітет рекомендує, щоб влада поставила перед собою середньострокову ціль досягти стандарту: 4 кв. м площі на в'язня.**

52. Як зазначила делегація наприкінці свого візиту, матеріальні умови ув'язнення були особливо поганими у в'язниці № 1 у Глинному. Комітет розуміє, що в теперішніх умовах влада не мала іншого вибору, окрім подальшої роботи закладу. Однак приміщення в'язниці № 1 споруджено в попередньому столітті; **тому за першої ж можливості його слід припинити використовувати для пенітенціарних цілей».**

### **С. Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ)**

65. У своїй Щорічній доповіді за 2005 рік ОБСЄ згадала про події у Придністров'ї:



«Місія зосередила свої зусилля на відновленні переговорів про політичне врегулювання, які було призупинено з літа 2004 року. Посередники від Російської Федерації, України й ОБСЄ провели консультації з представниками Кишинева та Тирасполя в січні, травні й вересні. На травневому засіданні Україна представила план врегулювання, запропонований Віктором Ющенко, *«До врегулювання через демократизацію»*. Ця ініціатива передбачає демократизацію Придністровського регіону через вибори в регіональні законодавчі органи, проведені під контролем міжнародних спільнот, а також заходи для сприяння демілітаризації, прозорості та зміцненню довіри.

У липні, посилаючись на український план, Парламент Молдови ухвалив Закон «Про основні положення особливого правового статусу Придністров'я». Під час вересневих консультацій в Одесі, Кишиневі та Тирасполі було погоджено запросити ЄС та США взяти участь у переговорах як спостерігачі. У жовті після 15-місячної перерви офіційні переговори були відновлені в розширеному форматі та продовжені у грудні після зустрічі Ради міністрів ОБСЄ в Любляні. 15 грудня Президенти України та Російської Федерації, Віктор Ющенко й Володимир Путін, зробили спільну заяву, в якій вітали відновлення переговорів щодо врегулювання Придністровського конфлікту.

У вересні Президенти Воронін і Ющенко спільно звернулися до чинного голови ОБСЄ з проханням розглянути питання про направлення Міжнародної місії з оцінки (ММО), щоб проаналізувати умови демократизації Придністров'я, а також заходи, потрібні для проведення демократичних виборів у регіоні. Паралельно з цим Місія ОБСЄ провела технічні консультації й аналітичне оцінювання на основі вимог для проведення демократичних виборів у Придністровському регіоні відповідно до пропозицій, наведених у плані Ющенка. На переговорах у жовтні правлінню ОБСЄ було направлено прохання продовжувати консультації щодо можливості організації ММО у Придністров'ї.

Разом із воєнними експертами з Російської Федерації та України Місія ОБСЄ розробила пакет запропонованих заходів для зміцнення довіри та безпеки, які було представлено в липні трьома посередниками. Незабаром Місія розпочала консультації щодо цього пакета з представниками Кишинева й Тирасполя. На жовтневих переговорах учасники привітали можливий прогрес у справі підвищення прозорості через взаємообмін воєнними даними, що передбачалося положеннями цього пакета».

Стосовно питання виведення російських військ, ОБСЄ зазначила:

«У 2005 році виведення російського озброєння й техніки з Придністровського регіону не відбувалося. Приблизно 20 000 тонн озброєння залишаються невивезеними. У травні командир оперативної групи російських військ повідомив, що російськими військами у Придністровському регіоні було знищено 40 000 надлишкової легкої й стрілецької зброї. ОБСЄ не дозволили перевірити ці заяви».

У своїй Доповіді за 2006 рік ОБСЄ повідомляє:

«...Референдум незалежності 17 вересня та президентські вибори 20 грудня у Придністров'ї, які не були визнані та за якими не спостерігала ОБСЄ, сформували політичне середовище цієї роботи...

Щоб стимулювати переговори про врегулювання, на початку 2006 року Місія підготувала документи, в яких було запропоновано можливе розмежування повноважень між центральними та регіональними органами влади; механізм спостереження за фабриками у Придністровському військово-промисловому комплексі; план обміну воєнними даними; завдання оцінювання умов і надання рекомендацій щодо демократичних виборів у Придністров'ї. Однак Придністровська сторона відмовилася продовжувати переговори після березневого впровадження нових митних правил для придністровського експорту, тож прогресу досягти не вдалося, зокрема за цими проектами. Спроби вийти з цієї ситуації через консультації з посередниками (ОБСЄ, Російською Федерацією та Україною) і спостерігачами (Європейським Союзом та США) у квітні, травні та листопаді, а також жовтневі консультації посередників і спостерігачів окремо з кожною зі сторін були безрезультатними.

...

13 листопада група з 30 голів делегацій ОБСЄ разом із членами місій ОБСЄ вперше з березня 2004 року отримали доступ до складу боєприпасів Російської Федерації, розташованому в Колбасній, біля молдовсько-українського кордону у північному Придністров'ї. Однак протягом 2006 року виведення російського озброєння з Придністров'я не відбувалося, а понад 21 000 тонн боєприпасів і далі зберігалися в цьому регіоні...»

У щорічному звіті за 2007 рік зазначено:

«Посередники у процесі врегулювання Придністровського конфлікту – Російська Федерація, Україна й ОБСЄ, а також спостерігачі – Європейський Союз і Сполучені Штати, зустрічалися чотири рази. У жовтні посередники та спостерігачі один раз зустрілися з молдовською та придністровською сторонами в неофіційній обстановці. Усі зустрічі зосереджувалися на пошуку шляхів для відновлення офіційних переговорів щодо врегулювання, які все ж відновити не вдалося.

...

Місія засвідчила, що протягом 2007 року виведення російського озброєння чи техніки не відбувалося. У Фонді добровільних внесків залишилося достатньо ресурсів, щоб завершити роботу з виведення озброєння».

У своїй Щорічній доповіді за 2008 рік ОБСЄ повідомляє:

«Президент Молдови Владімір Воронін та придністровський лідер Ігор Смірнов уперше за сім років зустрілися у квітні, після чого 24 грудня відбулася ще одна зустріч. Посередники від ОБСЄ, Російської Федерації та України, а також спостерігачі від Європейського Союзу та США зустрічалися п'ять разів. Неформальні зустрічі сторін із посередниками та спостерігачами відбулися п'ять разів. Незважаючи на ці та додаткові зусилля Місії у формі “човникової дипломатії”, офіційні переговори у форматі «5+2» не вдалося відновити.

...

У 2008 році виведення російського озброєння й техніки з Придністровського регіону не відбувалося. У Фонді добровільних внесків залишилося достатньо ресурсів, щоб завершити роботу з виведення озброєння».

У своїй Щорічній доповіді за 2009 рік ОБСЄ повідомляє:

*«Виведення російського озброєння та техніки. Місія підтвердила свою готовність допомогти Російській Федерації виконати свої зобов'язання щодо виведення озброєння й техніки з Придністров'я. У 2009 році виведення озброєння не відбувалося. У Фонді добровільних внесків залишилося достатньо ресурсів, щоб завершити роботу з виведення озброєння».*

У наступних звітах ОБСЄ описуються вжиті заходи для зміцнення довіри та різні зустрічі між сторонами, що залучені до переговорів для врегулювання Придністровського конфлікту. Вони не містять жодних згадок про виведення військ із «ПМР».

#### **D. Інші матеріали міжнародних організацій**

66. У справі «Катан та інші» (*Catan and Others*) (згадана вище, пп. 64–73), Суд охарактеризував зміст різних звітів міжурядових і неурядових організацій щодо ситуації в Придністровському регіоні Молдови, а також щодо російських військових і техніки, розміщених там упродовж 2003 й 2009 років. У ній також наведено відповідні положення міжнародного права (так само, пункти 74–76).

67. У пункті 18 Резолюції 1896 (2012) під назвою «Виконання обов'язків і зобов'язань Російської Федерації» Парламентська асамблея Ради Європи зазначає:

*«Відкриття виборчих дільниць в Абхазії (Грузія), Південній Осетії (Грузія) та Придністров'ї (Республіка Молдова) без явного дозволу офіційної влади в Тбілісі та Кишиневі, а також «паспортизація» населення цих територій, що відбулася перед цим, порушують територіальну цілісність цих держав, визнану міжнародною спільнотою, зокрема Парламентською асамблеєю».*

68. 10 травня 2010 р. Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) відповів на лист від постійного представництва Республіки Молдова щодо справи заявника, зазначивши, що 29 квітня 2010 р. заявника відвідав представник МКЧХ і лікар. Під час свого візиту вони зустрілися із заявником наодинці; їм повідомили, що заявник регулярно контактує зі своєю родиною та може отримувати від них передачі.

### **III. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА**

69. У відповідних положеннях Конституції зазначено:

#### **Стаття 114. Здійснення правосуддя**

«Правосуддя повинно здійснюватися іменем закону виключно судовими установами».

### **Стаття 115. Судові інстанції**

«(1) Правосуддя здійснюється Верховним Судом, апеляційними судами та судами першої інстанції.

(2) Для розгляду певних категорій справ згідно із законом діють спеціалізовані суди.

(3) Заборонено створення надзвичайних судів.

(4) Структура судів першої інстанції, їхня сфера компетенції та правові процедури встановлюються органічним законом».

70. У розділі 1 Закону «Про статус суддів» (№ 544, 20 липня 1995 р., у редакції, чинній на момент цих подій) ідеться про таке:

### **Розділ 1. Судді – носії судової влади**

«(1) Судова влада здійснюється виключно судами в особі судді, який є єдиним носієм такої влади.

(2) Судді – це особи, яким надано Конституцією повноваження здійснювати правосуддя відповідно до закону.

(3) Судді повинні бути незалежними, неупередженими, незмінними і діяти згідно із законом».

71. Відповідно до Додатків 2 і 3 Закону «Про судоустрій» (№ 514, 6 липня 1995 р.), чинним на момент цих подій, було створено шість судів першої інстанції та один суд другої інстанції (Бендерський апеляційний суд) і наділено їх повноваженнями розглядати справи із різних поселень на території, що контролюється «ПМР». 16 липня 2014 р. Парламент ухвалив рішення закрити Бендерський апеляційний суд, оскільки він розглядав значно меншу кількість справ, ніж інші апеляційні суди. Суддів, що там працювали, перевели в інші апеляційні суди, а справи передали в Апеляційний суд Кишинєва.

72. Відповідно до розділу 1 Закону № 1545 (1998) «Про відшкодування шкоди, завданої незаконними діями правоохоронних органів, органів прокуратури або судів», до суду можна подати позов про відшкодування шкоди, завданої незаконними діями правоохоронних органів, органів прокуратури або судів у межах кримінального чи адміністративних провадження.

73. Уряд Молдови надав приклади попередніх рішень Верховного Суду Молдови, аналогічних рішенням від 22 січня 2013 р. (див. пункт 26 вище), в яких суди анулювали вироки, ухвалені різними «судами ПМР» на підставі того, що вони були ухвалені судами, створеними незаконно. Він також посилався на справи «Топа проти Молдови» (*Topa v. Moldova* ((*dec.*), № 25451/08, 14 вересня 2010 р.), «Метесару та Савицький проти Молдови» (*Măităsaru and Savițchi v. Moldova* (№ 38281/08, пункти 60–76, 2 листопада 2010 р.) і «Бісір і Тулус проти Молдови» (*Bisir and Tulus v. Moldova* (№

42973/05, пункт 21 і далі, 17 травня 2011 р.) на підтримку своїх тверджень стосовно того, що за незаконне переслідування чи постановлення вироку може бути здійснене відшкодування згідно із Законом № 1545.

#### IV. ІНШІ ВІДПОВІДНІ МАТЕРІАЛИ

74. 19 травня 2009 р. прес-служба «Прокуратури ПМР» опублікувала звіт, згідно з яким відвідування закладів тримання під вартою у Слободзейському регіоні «ПМР» виявили низку системних порушень, що стосуються гігієни, фізичних умов утримування під вартою та медичної допомоги.

75. Заявник надав копії рішень «Тираспольського міського суду» від 14 квітня 2009 р., 11 червня 2010 р., 1 квітня 2011 р., 25 лютого 2012 р. та 18 листопада 2013 р. у справах, не пов'язаних із поточною, в яких постановлено до суду утримувати під вартою осіб, звинувачених у кількох злочинах. У жодному з цих рішень не було зазначено період затримання таких осіб.

76. Він також надав текст кількох положень «Кримінально-процесуального кодексу ПМР». Відповідно до статті 79, тримання під вартою в очікуванні судового розгляду не може тривати понад два місяці. Якщо в цей період неможливо провести розслідування, такий строк може бути продовжено судом. Згідно з пунктом 15 статті 78 того ж «Кодексу», особу, звинувачену в серйозних і дуже серйозних злочинах, може бути затримано до суду на підставі лише тяжкості злочину. Згідно зі статтями 212/1 і 212/2 того ж «Кодексу», тривалість тримання під вартою особи, чия справа розглядає суд першої інстанції, початково не може перевищувати шість місяців, але цей строк може бути продовжено судом. За словами заявника, практика «судів ПМР» полягає в тому, що відразу після передачі справи на розгляд суду першої інстанції, подальше продовження періоду тримання під вартою в очікуванні суду не потрібне протягом шести місяців такого утримування.

77. Заявник також надав різні замітки новин зі ЗМІ про судову систему в регіоні, опублікованих на території, що контролюється «ПМР». У деяких з цих новин ідеться про політичне переслідування, коли «суди» використовують як засоби тиску, а також наголошується, що «Верховний Суд ПМР» – це «маріонетка» «Президента ПМР». В інших згадується призначення нових суддів у «судах ПМР» із твердженнями, що новопризначені «судді» не мають досвіду. Наводяться приклади: наприклад, особа, яка стала суддею «Народного суду Тирасполя» у віці 25 років усього за три роки після закінчення університету.

#### ПРАВО

78. Заявник поскаржився, що, *окрім іншого*, його заарештувала та незаконно утримувала влада «ПМР». Він також стверджував, що йому не надавалася належна для його стану медична допомога, його утримували в нелюдських умовах і не дозволяли бачитися з батьками та пастором. Він стверджував, що Молдова та Росія володіють належною юрисдикцією та несуть відповідальність за ймовірні порушення.

## I. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРИЙНЯТНОСТІ

79. Уряд РФ стверджував, що заявник не підпадає під їхню юрисдикцію, тому заяву слід вважати неприйнятною *ratione personae* і *ratione loci* до Російської Федерації. Зі свого боку Уряд Молдови не оскаржував той факт, що Республіка Молдова зберігає юрисдикцію над територією, що контролюється «ПМР», однак заявив, що заявник вичерпав засоби правого захисту, доступні для нього в Молдові. Суд вважає за доцільне вивчити ці два заперечення, що потенційно впливають на всі скарги, перш ніж визначати прийнятність і достовірність кожної скарги, поданої заявником.

### A. Юрисдикція

80. З метою вирішення питань, що оскаржуються, спершу суд повинен визначити, чи заявник підпадає під юрисдикцію однієї чи обох держав-відповідачів у значенні Статті 1 Конвенції.

#### 1. Доводи сторін

##### (a) Заявник

###### (i) Юрисдикція Республіки Молдова

81. Заявник стверджує, що хоча Молдова не має належного контролю над Придністров'ям, очевидно, що регіон залишається частиною державної території Молдови, тож Молдова несе відповідальність за захист прав людини на цій території.

82. Він стверджував, що, крім загальних заходів, ужитих Молдовою з метою вирішення конфлікту та забезпечення дотримання прав людини у Придністровському регіоні, влада не вжила заходів для захисту його особистих прав згідно з Конвенцією.

###### (ii) Юрисдикція Російської Федерації

83. Заявник стверджував, що висновки Суду в цитованій вище справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*, пп. 379–391), на основі яких Суд вирішив, що Росія мала вирішальний вплив на «ПМР» (п. 392), також можуть застосовуватися до цієї справи. «ПМР» продовжує своє існування виключно завдяки військовій, економічній, фінансовій, інформаційній і політичній підтримці Росії.

Росія мала «ефективний контроль або принаймні вирішальний вплив» на «ПМР».

84. Крім того, дії влади РФ у цій справі відрізняються від офіційної позиції держави: не зрозуміло, чому посольство Росії надіслало скаргу, подану матір'ю заявника, в «Прокуратуру ПМР» (див. пункт 49 вище), якщо Росія не визнає «ПМР» як законне утворення.

##### (b) Уряд Молдови

###### (i) Юрисдикція Республіки Молдова

85. Уряд Молдови стверджував, що відповідно до обґрунтування в цитованій вище справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*), заявник підпадав під юрисдикцію

Молдови, оскільки заявляючи свої права на цю територію та намагаючись захистити права заявника, влада Молдови прийняла на себе позитивні зобов'язання щодо заявників. Уряд Молдови підтвердив, що, незважаючи на те, що він усе ж не має юрисдикції над Придністровським регіоном, якщо говорити про владу та контроль, Уряд продовжує виконувати свої позитивні зобов'язання, установлені у справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*), і посилює свої дипломатичні зусилля в цьому питанні.

86. Наприклад, влада Молдови повідомляла всім сторонам, залученим у переговори щодо Придністровського регіону, про всі важливі події; вона також продовжувала вимагати виведення російської військової техніки та персоналу з регіону та забезпечувала дотримання прав людини в регіоні. Після наполягань Молдови Європейський Союз (ЄС) включив у формат переговорів у 2005 році, а пізніше в цьому ж році Місія ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM) розпочала свою роботу у сфері надання технічних консультацій Молдові й Україні щодо кращого захисту своїх кордонів із Придністровським регіоном. Молдовські чиновники продовжували просити Росію про дотримання її зобов'язань на різних міжнародних форумах, як-от Організації Об'єднаних націй, Раді Європи, ЄС і ОБСЄ.

87. Крім того, за твердженнями Уряду Молдови, у відповідь на велику кількість скарг про ймовірні порушення прав людини у «ПМР», він створив низку правових механізмів, спрямованих на гарантування конституційних прав, зокрема права власності, права на медичну допомогу, правосуддя, освіту тощо. Таким чином, влада Молдови організувала різні служби у поселеннях біля регіону, як от паспортні столи й інші органи, що працюють з документами, органи прокуратури та суди.

88. Стосовно конкретних випадків імовірного порушення прав людини в регіоні, як-от ситуація із заявником, влада Молдови вжила єдиних доступних їй заходів, а саме звернулася з проханням до Росії та інших країн, а також до міжнародних організацій вплинути на владу «ПМР», щоб забезпечити дотримання таких прав.

#### *(ii) Юрисдикція Російської Федерації*

89. Уряд Молдови надав низку повідомлень ЗМІ з «ПМР» і Росії, які, на його думку, підтверджували, що у 2010 році РФ продовжувала підтримувати сепаратистський режим. У повідомленнях йшлося про заборону продажу молдовського вина в Росії у 2006 та 2010 роках; продовження виплат 50 % пенсій і зарплат держслужбовцям із коштів, отриманих від Росії; заяви різних можновладців Росії та «ПМР» щодо тісних стосунків з Росією та її підтримки; постійне постачання природного газу з Росії в «ПМР» за номінальною вартістю; розробку спільної системи освіти та підручників, а також визнання дипломів «ПМР» у Росії; заяви у ЗМІ «ПМР» про те, що, вибравши політичні партії, які отримали допомогу, Росія змогла впливати на політику в регіоні; повідомлення від прем'єр-міністра Росії Сергія Лаврова і посла Росії в Молдові Валерія Кузьміна з привітаннями сепаратистських лідерів на честь двадцятої річниці самопроголошення їхньої незалежності; присутність низки російських високопосадовців на святкуванні річниці в Тирасполі.

90. За твердженнями Уряду Молдови, «ПМР» продовжувала отримувати політичну, економічну й фінансову підтримку від Росії. Присутність російських військ і

значна допомога, що надається «ПМР» ускладнили переговори, спрямовані на врегулювання конфлікту.

### **(с) Уряд Російської Федерації**

#### *(i) Юрисдикція Республіки Молдова*

91. Уряд РФ не став коментувати юрисдикційної позиції Республіки Молдова в цій справі.

#### *(ii) Юрисдикція Російської Федерації*

92. Уряд РФ не погодився з підходом Суду до юрисдикції в цитованій вище справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*). Він стверджував, що відповідно до висновків Суду у справах «Лоїзиду проти Туреччини (*Loizidou v. Turkey*) ((попередні заперечення), 23 березня 1995 р., п. 62, серія А № 310) і «Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey* ([GC], № 25781/94, п. 76, ECHR 2001-IV) держава може вважатися такою, що здійснює екстериторіальну юрисдикцію, якщо вона: (а) продовжує здійснювати контроль через підпорядковані їй органи місцевого самоврядування; (б) продовжує контролювати всю територію завдяки присутності великої кількості військ і «практично здійснює тотальний контроль над» відповідною територією. У цій справі не було виконано жодної з цих умов. Ситуація схожа на ту, що була у справі «Банковіч та інші проти Бельгії та інших» (*Banković and Others v. Belgium and Others* ((dec.) [GC], № 52207/99, ECHR 2001-XII), у якій Суд визнав, що юрисдикція може здійснюватись екстериторіально лише у виняткових випадках.

93. Крім того, поняття «ефективного контролю», як воно було застосоване Судом для визначення, чи Держава здійснювала екстериторіальну юрисдикцію, суперечило її значенню в міжнародному публічному праві. Поняття «ефективний і загальний контроль» уперше з'явилося у прецедентному праві Міжнародного суду (МС), але там воно мало інше значення. Порівнюючи нинішню ситуацію із ситуацією у справі щодо «Військової та напіввійськової діяльності в Нікарагуа та проти неї» («Нікарагуа проти США» (*Nicaragua v. United States of America*) рішення Міжнародного суду від 27 червня 1986 р., пп. 109–115), Уряд РФ стверджував, що мав значно менший вплив на владу «ПМР», ніж США мали на повстанців у Нікарагуа, особливо з точки зору значимості її військової присутності у «ПМР». Насправді Росія була одним із посередників між Молдовою та самопроголошеною «ПМР». Міжнародний суд підтвердив свою позицію у справі щодо застосування Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього («Боснія і Герцеговина проти Сербії та Чорногорії» (*Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro*, рішення від 26 лютого 2007 р. – «Справа про боснійський геноцид»). Поняття «загальний контроль» більш докладно сформульовано Міжнародним кримінальним трибуналом щодо колишньої Югославії. Тлумачення цього поняття Судом відрізнялося від тлумачень цих міжнародних судів.

94. Крім того, Росія ніколи не брала участі в окупації будь-якої частини території Молдови. Не можна сказати, що Росія здійснювала юрисдикцію в цій справі, коли територія фактично контролювалась урядом, який не був ні інструментом, ні органом



Росії і який жодним чином не залежав від Росії. Натомість Росія вважала «ПМР» невід'ємною частиною Республіки Молдова. Присутність російських військових була обмежена незначною кількістю миротворців; таким чином, не було підстав для висновку про те, що Росія здійснювала контроль через міць своєї військової присутності. У зв'язку з цим Уряд Росії послався на справи «Аль-Скейні та інші проти Сполученого Королівства» (*Al-Skeini and Others v. the United Kingdom* [GC], № 55721/07, п. 139, ECHR 2011)) і «Джалуд проти Нідерландів» (*Jaloud v. the Netherlands* [GC], № 47708/08, п. 139, ECHR 2014)). Вони послалися на газетну статтю, надану заявником, згідно з якою в жовтні 2006 року в регіоні було менше 400 російських миротворців, які були «на однаковому рівні з військовослужбовцями з «ПМР» і Молдови».

95. У відповідь на запитання Суду щодо того, чи були зміни з часу ухвалення рішення в цитованій вище справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*), Уряд Росії заявив, що за цей період Молдову прийняли у Світову організацію торгівлі (СОТ) як єдину торгову зону разом із Придністровським регіоном. На їхню думку, це свідчить про можливість переговорів і співпраці між Молдовою та «ПМР».

## 2. Оцінка Суду

96. Статтею 1 Конвенції передбачено:

«Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції».

У цій справі постає питання щодо значення терміна «юрисдикція» стосовно територіальної юрисдикції (у випадку Молдови) і здійснення екстериторіальної юрисдикції (у випадку Російської Федерації).

### (a) Загальні принципи

97. У цитованій вище справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) Суд установив такі принципи щодо поняття територіальної цілісності:

«311. Зі статті 1 випливає, що держави-члени Конвенції повинні відповідати за порушення прав і свобод, які захищаються Конвенцією, вчинених проти фізичних осіб, що перебувають під їхньою юрисдикцією.

Здійснення юрисдикції є необхідною умовою для того, щоб Договірна Сторона могла бути притягнена до відповідальності за дії чи бездіяльність, які можуть бути поставлені їй у провину і які є причиною твердження про порушення прав і свобод, передбачених у Конвенції.

312. Суд посилається на свою судову практику, щоб поняття «юрисдикції» у статті 1 Конвенції вважалось відображенням значення цього терміна в національному публічному праві (див. «Жентійом та інші проти Франції» (*Gentilhomme and Others v. France*), №№ 48205/99, 48207/99 і 48209/99, п. 20, рішення від 14 травня 2002 р.; «Банковіч та інші проти Бельгії та інших» (*Banković and Others v. Belgium and Others*) (dec.) [GC], № 52207/99, пп. 59–61, ECHR 2001XII; і «Ассанідзе проти Грузії» (*Assanidze v. Georgia*) [GC], № 71503/01, п. 137, ECHR 2004-II).

З точки зору міжнародного публічного права, слова “у межах їхньої юрисдикції” у статті 1 Конвенції повинні тлумачитися як такі, що означають, що компетенція судових органів держави перш за все територіальна (див. рішення в цитованій вище справі “Банковіч та інші” (*Banković and Others*), п. 59), але також зазвичай здійснюється на всій території держави.

Така презумпція може бути обмеженою в деяких виняткових випадках, особливо якщо державі перешкоджають здійснювати владу на частині її території. Це може бути результатом воєнної окупації збройними силами іншої держави, яка ефективно контролює таку територію (див. рішення у справах “Лоїзиду проти Туреччини” (*Loizidou v. Turkey*) ((попередні заперечення), рішення від 23 березня 1995 р., серія А № 310) і “Кіпр проти Туреччини” (*Cyprus v. Turkey*), пп. 76–80, цитована, а також цитована в згаданому вище рішенні “Банковіч та інші” (*Banković and Others*), пп. 70–71), воєнні дії чи повстання або дії іноземної держави, що підтримує створення сепаратистської держави на території, про яку йде мова.

313. Щоб визначити, що така ситуація існує, Суд повинен, з одного боку, вивчити всі об’єктивні факти, що можуть обмежити можливість застосування державою влади на своїй території, а з іншого – власною поведінкою держави. Відповідно до статті 1 Конвенції, до зобов’язань, узятих Стороною, що підписала Конвенцію, належать, крім обов’язку утримуватися від втручання в користування гарантованими правами та свободами, позитивні зобов’язання щодо кроків для забезпечення поваги до таких прав і свобод на її території (див., зокрема, рішення у справі “З та інші проти Сполученого Королівства” (*Z and Others v. the United Kingdom*) [GC], № 29392/95, п. 73, ECHR 2001-V).

Ці зобов’язання залишаються, навіть якщо влада держави обмежена на частині її території, тобто держава зобов’язана вживати всіх належних заходів, які все ще доступні їй.

...

333. Суд вважає, що у випадках, коли Державі, яка є Договірною Стороною, перешкоджають здійснювати свої повноваження на всій її території, створюючи ситуацію *de facto*, що існує, коли встановлюється сепаратистський режим, незалежно від того, чи супроводжується він воєнною окупацією іншою Державою, це не відмінняє юрисдикцію в значенні статті 1 Конвенції над тією частиною території, що тимчасово контролюється місцевими органами влади, які підтримуються повстанськими силами або іншою Державою.

Однак така фактична ситуація зменшує сферу юрисдикції, оскільки зобов’язання, узяте Державою згідно зі статтею 1, повинно розглядатися Судом лише в контексті позитивних обов’язків Договірної Держави щодо осіб, що перебувають на її території. Така держава повинна застосовувати всі доступні юридичні й дипломатичні заходи стосовно іноземних держав і міжнародних організацій, щоб продовжувати гарантувати права та свободи відповідно до Конвенції.

334. Хоча до обов'язків Суду не належить визначення заходів, які повинні вживати органи влади, щоб якомога ефективніше виконувати свої зобов'язання, Суд має підтвердити, що ці заходи були належними та достатніми в цій справі. У випадках, коли частково чи повністю неможливо вживати заходів, завдання Суду полягає у визначенні того, якими були мінімальні можливі зусилля та чи були вони здійсненні. Визначення цього питання особливо потрібне у справах, що стосуються ймовірного порушення абсолютних прав, як-от тих, що гарантуються статтями 2 та 3 Конвенції».

Ці принципи були нещодавно повторені у справі «Саргсян проти Азербайджану» (*Sargsyan v. Azerbaijan*) ([GC], № 40167/06, п. 128, ECHR 2015).

98. Стосовно загальних принципів щодо здійснення екстериторіальної юрисдикції, Суд коротко підсумував їх у цитованій вище справі «Катан та інші» (*Catan and Others*):

«103. Суд у своїх рішеннях щодо статті 1 установив кілька чітких принципів. Так, як передбачено цією статтею, зобов'язання, яке бере на себе Договірна Сторона, обмежується «гарантуванням» (“*securing*”; у французькому тексті Конвенції “*reconnaître*”) перелічених прав і свобод особам у межах її власної “юрисдикції” (див. рішення у справах: *Soering v. the United Kingdom*, 7 липня 1989 р., п. 86, серія А № 161; *Banković and Others v. Belgium and Others* [GC] (рішення щодо прийнятності), заява № 52207/99, п. 66, ECHR 2001-XII). “Юрисдикція” за статтею 1 є пороговим критерієм. Здійснення юрисдикції є необхідною умовою для того, щоб Договірна Сторона могла бути притягнена до відповідальності за дії чи бездіяльність, які можуть бути поставлені їй у провину і які є причиною твердження про порушення прав і свобод, передбачених у Конвенції (див. рішення у справах: *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], заява № 48787/99, п. 311, ECHR 2004-VII; *Al-Skeini and Others v. the United Kingdom* [GC], заява № 55721/07, п. 130, 7 липня 2011 р.).

104. Юрисдикційна компетенція держави за статтею 1 є насамперед територіальною (див. цитовані вище рішення у справах: *Soering*, п. 86; *Banković*, п. 61 та 67; *Ilaşcu*, п. 312; *Al-Skeini*, п. 131). Презюмується, що юрисдикція, як правило, здійснюється в межах території держави (цитоване вище рішення у справі *Ilaşcu*, п. 312; рішення у справі *Assanidze v. Georgia* [GC], заява № 71503/01, п. 139, ECHR 2004-II). Водночас дії Договірних Сторін, що вчинені, або які призводять до наслідків, поза їхньою територією, можуть становити здійснення юрисдикції у розумінні статті 1 лише у виняткових випадках (цитовані вище рішення у справах: *Banković*, п. 67; *Al-Skeini*, п. 131).

105. Дотепер Суд визнавав низку виняткових обставин, які можуть призвести до здійснення юрисдикції Договірної Сторони поза її власними територіальними кордонами. У кожному випадку питання наявності виняткових обставин, які вимагають та виправдовують висновок Суду про те, що держава здійснювала юрисдикцію екстериторіально, повинно вирішуватися на підставі конкретних фактів справи (цитоване вище рішення у справі *Al-Skeini*, п. 132).

106. Один виняток із принципу, що юрисдикція за статтею 1 обмежується власною територією держави, має місце тоді, коли внаслідок законних чи незаконних воєнних

дій Договірної Держава здійснює ефективний контроль над територією поза межами її національної території. Обов'язок забезпечити на такій території права та свободи, викладені в Конвенції, впливає з факту такого контролю, незалежно від того, чи здійснюється він безпосередньо, через власні збройні сили Договірної Держави, або через підпорядковану місцеву адміністрацію (див. рішення у справах: *Loizidou v. Turkey* (попередні заперечення), 23 березня 1995 р., п. 62, серія А № 310; *Cyprus v. Turkey* [GC], заява № 25781/94, п. 76, ECHR 2001-IV; цитовані вище рішення у справах: *Banković*, п. 70; *Paşcu*, пп. 314–316; *Loizidou* (суть справи), п. 52; *Al-Skeini*, п. 138) Коли факт такого домінування над територією встановлено, немає необхідності визначати, чи здійснює Договірна Держава повний контроль над політикою та діяльністю підпорядкованої місцевої адміністрації. Той факт, що місцева адміністрація зберігає своє існування як результат військової чи іншої підтримки з боку Договірної Держави, тягне за собою відповідальність цієї держави за її політику та діяльність. Контролююча держава має відповідальність за статтею 1 гарантувати на території під своїм контролем повний набір матеріальних прав, викладених у Конвенції та тих додаткових протоколах, які вона ратифікувала. Ця держава буде відповідальною за будь-які порушення цих прав (цитовані вище рішення у справах: *Cyprus v. Turkey*, п. 76–77; *Al-Skeini*, п. 138).

107. Питання того, чи здійснює Договірна Держава ефективний контроль над територією поза межами власної території, є питанням факту. При визначенні того, чи існує ефективний контроль, Суд насамперед розглядає ступінь військової присутності держави на цій території (див. цитовані вище рішення у справах: *Loizidou* (суть), пп. 16 та 56; *Paşcu*, п. 387). Інші індикатори також можуть бути важливими, наприклад, те, якою мірою її військова, економічна та політична підтримка місцевій підпорядкованій адміністрації надає їй вплив та контроль над регіоном (див. цитовані вище рішення у справах: *Paşcu*, пп. 388–394; *Al-Skeini*, п. 139).

...

115. Уряд Російської Федерації стверджує, що Суд може визнати, що Росія мала ефективний контроль, лише якщо він зможе встановити, що “уряд” “ПМР” міг розглядатися як орган російської держави відповідно до підходу Міжнародного суду у *Справі стосовно застосування Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (Боснія та Герцеговина проти Сербії та Чорногорії)* (див. п. 76 вище). Суд нагадує, що в рішенні, на яке посилається Уряд Російської Федерації, Міжнародний суд розглядав питання визначення того, коли поведінка особи чи групи осіб може відноситися до держави так, щоб держава могла бути притягнена до відповідальності за міжнародним правом стосовно цієї поведінки. Натомість у цій справі Суд розглядає інше питання, а саме чи належать факти, оскаржувані заявником, до юрисдикції держави-відповідача у розумінні статті 1 Конвенції. Як показує наведений вище стислий виклад практики Суду, тест на встановлення наявності “юрисдикції” за статтею 1 Конвенції ніколи не прирівнювався до тесту для встановлення відповідальності держави за міжнародно-протиправне діяння відповідно до міжнародного права».

Ці принципи були нещодавно повторені у справі «Чігаров та інші проти Вірменії» (*Chiragov and Others v. Armenia*) ([GC], № 13216/05, п. 168, ECHR 2015).

**(b) Застосування цих принципів до справи, що розглядається**

*(i) Юрисдикція Республіки Молдова*

99. Спершу суд повинен визначити, чи підпадає ця справа під юрисдикцію Республіки Молдова. У зв'язку з цим зазначається, що весь час заявника тримали під вартою на території Молдови. Усі сторони визнають, що Молдова не має влади над частиною своєї території на схід від річки Дністер, яка контролюється «ПМР». Утім, у цитованій вище справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) Суд ухвалив, що особи, затримані у Придністров'ї, підпадають під юрисдикцію Молдови, оскільки Молдова – це територіальна держава, хоча й не має ефективного контролю над Придністровським регіоном. Однак зобов'язання Молдови відповідно до статті 1 Конвенції «забезпечити права та свободи кожного, хто перебуває під її юрисдикцією», обмежене за цих обставин позитивним зобов'язанням уживати всіх доступних дипломатичних, економічних, юридичних тощо заходів відповідно до норм міжнародного права (так само, п. 331). Суд ухвалив схоже рішення у справах «Іванточ та інші проти Молдови та Росії» (*Ivanțoc and Others v. Moldova and Russia* (№ 23687/05, пп. 105–111, 15 листопада 2011 р.) і «Катан та інші» (*Catan and Others*) (цитована вище, пп. 109–110).

100. Суд не бачить підстав використовувати інший підхід у цій справі. Хоча Молдова не має ефективного контролю над діями «ПМР» у Придністров'ї, той факт, що цей регіон згідно з міжнародним публічним правом визнається частиною території Молдови, породжує зобов'язання Держави (відповідно до статті 1 Конвенції) уживати всіх доступних їй юридичних і дипломатичних заходів, щоб продовжувати гарантувати дотримання визначених Конвенцією прав і свобод тим, хто там проживає (див. рішення в цитованих вище справах «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*), п. 333, і «Катан та інші» (*Catan and Others*), п. 109). Нижче Суд розгляне (див. пункти 151–155), чи Молдова виконала свої позитивні зобов'язання.

*(ii) Юрисдикція Російської Федерації*

101. З прецедентного права Суду, викладеного вище (див. пункти 97 і 98), випливає, що держава може здійснювати юрисдикцію екстериторіально тоді, коли в результаті законних чи незаконних військових дій вона здійснює ефективний контроль над районом за межами своєї національної території (див. пункт 98 вище і справу *Лоїзиду* (попередні заперечення), що згадується вище, п. 62; справа «Лоїзиду проти Туреччини» (*Loizidou v. Turkey*) (суть), від 18 грудня 1996 р., пункт 52, *Збірник судових рішень* 1996-VI, справу «Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*), що згадується вище, п. 76 і справу «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*), що згадується вище, пп. 314–316; порівняйте зі справою *Банковіча*, що згадується вище, п. 70). Крім того, Європейський Суд нагадує, що держава може, в деяких виняткових випадках, здійснювати юрисдикцію екстериторіально через утвердження влади і контроль представниками держави за особою чи особами (див. справу «Аль-Скеїні та інші» (*Al-*

*Skeini and Others*), що згадується вище, пп. 136 і 149, і справу «Катан та інші» (*Catan and Others*), що згадується вище, п. 114). У цій справі Суд визнає, що немає ніяких доказів будь-якої прямої причетності російських агентів до ув'язнення заявника і його лікування. Проте, за словами заявника, Росія здійснює «ефективний контроль або принаймні вирішальний вплив» на «ПМР», а Суд повинен встановити, чи існувала ця справа на момент затримання заявника, яке тривало з листопада 2008 року по липень 2010 року.

102. Російський уряд представив аргумент, що ґрунтується на справі МС про *Геноцид у Боснії*, як це було зроблено у справі «Катан та інші» (*Catan and Others*) (згадується вище, п. 96) і справі «*Нікарагуа проти Сполучених Штатів Америки*» (*Nicaragua v. the United States of America*) (див. пункт 93 вище), яка була частиною прецедентного права, що було взято до уваги судом у справі «Катан та інші» (*Catan and Others*) (згадується вище, п. 76). У цих випадках МС був стурбований визначенням того, що поведінка групи осіб може бути пов'язана з державою, внаслідок чого держава може нести відповідальність за таку поведінку відповідно до міжнародного права. У цьому випадку, однак, Суд нагадує, що він займається іншим питанням, а саме з'ясує, чи підпадають факти, які оскаржує заявник, під юрисдикцію будь-якої держави-відповідача в межах змісту статті 1 Конвенції. Як Суд уже встановив, перевірка для встановлення наявності «юрисдикції» відповідно до статті 1 Конвенції не прирівнюється до перевірки для встановлення відповідальності держави за міжнародні незаконні дії у межах міжнародного права (див. пункт 98 вище і справу «Катан та інші» (*Catan and Others*), що згадується вище, п. 115).

103. Хоча у справі «Катан та інші» (*Catan and Others*) Суд зосередився на визначенні того, чи мала Росія юрисдикцію щодо заявників у період з 2002 по 2004 роки при встановленні фактів у цій справі, до якої Суд зараховує низку подій, що відбулися згодом. Таким чином, він звернув увагу, крім іншого, на резолюції, ухвалені Російською Думою в лютому і березні 2005 року, що закликають російський уряд заборонити імпортувати алкоголь і тютюну з Молдови (див. справу «Катан та інші» (*Catan and Others*), що згадується вище, п. 29); про заборону російського уряду на м'ясні продукти, фрукти та овочі з Молдови у 2005 р. (п. 30); про відсутність будь-яких достовірних фактів відведення російської військової техніки з «ПМР» з 2004 р. (п. 36); про постійну присутність (на дату ухвалення рішення у справі «Катан», жовтень 2012 року) близько 1000 російських військовослужбовців в «ПМР» для охорони складів зі зброєю (п. 37); про економічну підтримку, яка надається за рахунок тісної співпраці з російськими військовими виробничими компаніями або шляхом придбання російськими компаніями компаній «ПМР», а також придбання витратних матеріалів у Придністров'ї (п. 39); про тісні економічні зв'язки між «ПМР» і Росією, в тому числі символічну плату компанії «Газпром» в розмірі лише близько 5 % від вартості спожитого природного газу (дані за 2011 рік, п. 40); про економічну допомогу, що надавалася «ПМР» у період між 2007 і 2010 роками (п. 41); про кількість жителів «ПМР», яким було надано російське громадянство (п. 42).

104. Крім того, різні доповіді міжурядових організацій, які цитуються у справі «Катан та інші» (*Catan and Others*) (пп. 64–70), належать до періоду 2005–2008 рр., а доповіді неурядових організацій (пп. 71–73) охоплюють період з 2004 по 2009 рік.

105. Суд також зазначає, що деякі з його висновків у справі «Катан та інші» (*Catan and Others*), посилаючись на період між серпнем 2002 року і липнем 2004 року, ґрунтувались на фактичних даних, щодо яких сторони в цій справі не представили жодної нової інформації. Вони стосуються кількості зброї і боєприпасів, що зберігалися в селі Колбасна (п. 117); стримуючого ефекту стосовно невеликої російської військової присутності у Придністровському регіоні та його історичне підґрунтя, а саме втручання російських військ у конфлікт 1992 року між владою Молдови і силами «ПМР», передача зброї сепаратистам і прибуття в регіон російських громадян для боротьби разом із сепаратистами (п. 118); постійної російської військової присутності разом із зберіганням зброї в таємниці і порушення міжнародних зобов'язань, що є «серйозною ознакою постійної підтримки режиму «ПМР» (див. справу «Катан та інші» (*Catan and Others*), що згадується вище, п. 119).

106. У справі «Іванцок та інші» (*Ivanțoc and Others*) (згадується вище, пп. 116–120) Суд проаналізував, чи змінилася політика Росії у підтримці «ПМР» у період між 2004 роком і датою звільнення заявників у 2007 році. Він дійшов такого висновку:

«...Російська Федерація продовжила підтримувати тісні відносини з «ПМР», забезпечуючи політичну, фінансову й економічну підтримку сепаратистського режиму.

Крім того, Суд зазначає, що російська армія (війська, техніка і боєприпаси) на момент звільнення заявників перебувала на території Республіки Молдова, що є порушенням Російською Федерацією своїх зобов'язань щодо повного відведення та законодавства Молдови...

...

...Російська Федерація, як і раніше, нічого не робила, щоб запобігти порушенням Конвенції, ймовірно, скоєним після 8 липня 2004 р., або покласти край ситуації із заявниками, що була спровокована її агентами».

107. Суд також зазначає, що Росія була піддана критиці за відкриття виборчих дільниць на території «ПМР» без згоди Молдови та видачу паспортів для великої кількості людей у Придністровському регіоні у 2012 році (див. пункт 67 вище).

108. У справі «Катан та інші» (*Catan and Others*) Суд дійшов такого висновку (п. 121):

«...Російський уряд не переконав Суд у тому, що висновки, яких він дійшов у 2004 році в рішенні у справі Ілашку (згадується вище), були неточними. «ПМР» була створена в результаті російської військової допомоги. Постійна військова і збройна присутність Росії в регіоні є доказом для лідерів «ПМР», Уряду Молдови і міжнародних спостерігачів про постійну військову підтримку сепаратистів з боку Росії. Крім того, населення залежало від поставок безкоштовного або високо субсидованого газу, пенсій та іншої фінансової допомоги з Росії».

Суд, ураховуючи відсутність будь-якої відповідної нової інформації про зворотне, вважає, що цей висновок залишається в силі протягом аналізованого періоду, а саме з листопада 2008 року по липень 2010 року.

109. І, нарешті, слід зазначити, що в цій справі аргументи російського уряду стосовно питання юрисдикційної належності, по суті, є такими ж, як ті, які вони надавали у справі «Катан та інші» (*Catan and Others*) (згадується вище). Єдина подія, що згадується російським урядом, яка відбулася після періоду, охопленого двома рішеннями у справах «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) і «Катан та інші» (*Catan and Others*) (тобто період до 2004 року), а саме прийняття Молдови до СОТ (що, за твердженням російського уряду, надало можливість для співпраці між Молдовою і «ПМР», див. пункт 95 вище), на думку Суду, не має стосунку до цього питання.

110. Таким чином, Суд зберігає свої висновки, зроблені у справах «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) і «Катан та інші» (*Catan and Others*) (згадуються вище), про те, що «ПМР» може тільки продовжувати існувати і протистояти молдовським і міжнародним зусиллям у справі вирішення конфлікту, а також принести демократію і верховенство права в регіон через російську військову, економічну і політичну підтримку. У цих умовах високий рівень залежності «ПМР» від російської підтримки чітко свідчить про те, що Росія продовжує здійснювати ефективний контроль і вирішальний вплив на владу «ПМР» (див. справу «Катан та інші» (*Catan and Others*), що згадується вище, п. 122).

111. Звідси випливає, що заявник у цій справі підпадає під юрисдикцію Росії відповідно до статті 1 Конвенції. Отже, Суд відхиляє заперечення Уряду Російської Федерації *ratione personae* та *ratione loci*.

112. Таким чином, Суд повинен визначити, чи було будь-яке порушення прав заявника відповідно до Конвенції, що покладає відповідальність на державу-відповідача.

## **В. Вичерпання національних засобів правового захисту**

### *1. Подання сторін*

113. У своїх зауваженнях від 31 жовтня 2014 (пункти 114 і 115) Уряд Молдови заявив, що заявник не вичерпав засобів правового захисту, доступних для нього в Молдові (див. пункт 79 вище). Зокрема, вони зазначили, що в той час як він отримав скасування Верховним Судом його вироку, ухваленого «судом ПМР», він не звертався, на підставі скасування цього рішення і спираючись на Закон № 1545 (1998 рік) (див. пункт 72 вище), за відшкодуванням від Республіки Молдова за порушення його прав.

114. Заявник жодним чином не прокоментував це.

### *2. Оцінка Суду*

115. Відповідно до встановленого прецедентного права Суду, держави звільняються від відповідальності перед міжнародним органом за свої дії, доки вони мають можливість врегулювати справу в межах власної правової системи. Ті, хто бажає звернутися до наглядової інстанції Суду з питанням, що стосується скарг на дії держави, зобов'язані спочатку використати засоби правового захисту, які надаються національною правовою системою (див., крім багатьох документів інших органів,



справу «Акдівар та інші проти Туреччини» (*Akdivar and Others v. Turkey*), від 16 вересня 1996 р., п. 65, *Доповіді* 1996-IV; справу «Вуковіч та інші проти Сербії» (*Vučković and Others v. Serbia*) (попереднє заперечення) [ВП], №№ 17153/11 і 29 інших, п. 70, від 25 березня 2014 р.; і справу «Гергіна проти Румунії» (*Gherghina v. Romania*) [ВП] (вил.), № 42219/07, п. 84, від 9 липня 2015 р.).

116. Отже, обов'язок вичерпання національних засобів правового захисту вимагає від заявника нормально використовувати засоби правового захисту, які доступні та достатні, якщо він має претензії відповідно до Конвенції. Існування зазначених засобів правового захисту повинно бути достатньо визначеним не тільки в теорії, а й на практиці, в іншому разі їм бракуватиме необхідної доступності та ефективності (див. справу «Акдівар та інші» (*Akdivar and Others*), що згадується вище, п. 66; «Вуковіч та інші проти Сербії» (*Vučković and Others v. Serbia*), що згадується вище, п. 71 і справу «Гергіна проти Румунії» (*Gherghina v. Romania*), що згадується вище, п. 85). Щоб бути ефективним, засіб правового захисту повинен бути здатний безпосередньо виправляти стан справи, що оскаржується, і давати реальні шанси на успіх (див. справу «Сейдовіч проти Італії» (*Sejdovic v. Italy*) [ВП], № 56581/00, п. 46, ЄКПЛ 2006-II, «Вуковіч та інші» (*Vučković and Others*), що згадується вище, п. 74 і справу «Гергіна» (*Gherghina*), що згадується вище, п. 85).

117. У цій справі Суд зазначає, що у розділі 1 Закону № 1545 прямо визначено, що його застосовують до справ, коли шкода заподіяна незаконними діями правоохоронних органів, органів прокуратури або судами (див. пункт 72 вище). За даними Уряду Молдови (див. пункт 129 нижче), тільки ті органи (зокрема, суди), які були створені відповідно до законодавства Молдови, можуть бути офіційно визнані такими. На думку Суду, це, здається, виключає будь-яке відшкодування за незаконні дії будь-яких «судів» або «прокуратури» або інших органів, створених «ПМР».

118. Окрім того, незважаючи на той факт, що Уряд Молдови навів кілька прикладів, коли Верховний Суд скасував постанови, ухвалені «судами ПМР» (як у справі *Ілашку*, п. 222), а також справи, в яких Закон № 1545 слугував підставою для успішного вимагання відшкодування, не було наведено жодного прикладу індивідуального отримання відшкодування від Молдови після скасування рішення «суду ПМР». Суд не переконаний в тому, що за таких обставин Закон № 1545 застосовується у справі заявника.

119. Суд зазначає, що у своїх зауваженнях від 31 жовтня 2014 р. Уряд Молдови уточнив, що національні засоби правового захисту, які повинні бути вичерпані заявником в Молдові, «[були] наявними засобами правового захисту, які [були] ефективними у випадках позитивних зобов'язань Уряду і відсутності ефективного контролю» (пункт 129). З огляду на цю заяву їхнє заперечення можна розуміти як таке, що стосується тільки можливості отримання відшкодування відповідно до Закону № 1545 за затримку в чотири місяці (див. пункти 48 і 51 вище) у виконанні позитивного обов'язку вжити дипломатичних, економічних, судових та інших заходів, що спрямовані на забезпечення дотримання прав заявника відповідно до Конвенції.

120. Проте Суд вважає, що в Законі № 1545 немає нічого, що дозволило б заявнику вимагати відшкодування за таку затримку, це застосовно у випадках, якщо слідчі органи або суди Молдови (див. пункти 72 і 117 вище) порушили права особи в

межах кримінального або адміністративного провадження, але не до затримки із використанням або неможливістю використання дипломатичних чи інших засобів на державному рівні.

121. З урахуванням викладених вище міркувань Суд відхиляє заперечення Уряду Молдови про невичерпання національних засобів правового захисту.

## II. ЗАЯВЛЕНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

122. Заявник поскаржився на те, що він був заарештований і утримувався під вартою незаконно створеною міліцією і судами. Він посилався на пункт 1 статті 5 Конвенції, у відповідній частині якої йдеться про таке:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом...

(с) законний арешт або затримання особи, здійснені з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення, або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення...».

### A. Прийнятність

123. Суд зазначає, що скарги відповідно до пункту 1 статті 5 не є явно необґрунтованими в межах значення підпункту (а) пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Тому вони повинні бути визнані прийнятними.

### B. Суть

#### 1. Подання сторін

##### (а) Заявник

124. Заявник поскаржився, що його затримання було незаконним. Прецедентне право Суду стосовно вимоги законності стосувалося насамперед дотримання внутрішнього законодавства. Оскільки тримання заявника під вартою було замовлено «судами ПМР», створення яких порушило відповідне законодавство Молдови (див. пункти 69 і 70 вище), воно не може вважатися «законним» в межах змісту пункту 1 статті 5 Конвенції. Крім того, відповідно до принципу *ex injuria jus non oritur*, дії, які суперечили міжнародному праву, не можуть стати джерелом правових актів для злочинця.

125. Посилаючись на справу «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) (згадується вище, п. 460), заявник, зокрема, стверджував, що судова система «ПМР» не відображає правової традиції, яка сумісна з Конвенцією. «Судам ПМР» бракувало незалежності та

неупередженості. Спираючись на велику кількість документів, він стверджував, що процедури призначення суддів не були прозорими, а судді не були достатньо незалежними від виконавчої влади, зокрема від президента «ПМР». На його думку, були часті випадки корупції та неправомірного використання кримінально-процесуального права в інтересах приватного бізнесу, а його власна справа стала прикладом. Більш того, процедури, які «суди ПМР» застосували під час утримання під вартою, не відповідали стандартам Конвенції і не гарантували захисту від свавілля. Таким чином, Суд повинен підтвердити підхід, що був застосований у справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) (згадується вище).

126. Заявник далі стверджував, що існують важливі відмінності між цією справою і справами, що стосуються «Турецької Республіки Північного Кіпру» («ТРПК»). По-перше, відрізнялося ставлення держави, яка здійснювала ефективний контроль над територією. У той час як Туреччина визнала «ТРПК» незалежною державою, Росія не визнала «ПМР» і, як впливає зі спостережень Уряду Росії щодо юрисдикції в цій справі, як і раніше, розглядає «ПМР» як частину Республіки Молдова. По-друге, Молдова створила паралельну систему судів для Придністровського регіону. Завданням цих судів, розташованих на території, яка контролюється Молдовою, було вивчення цивільних і кримінальних справ, пов'язаних з Придністровським регіоном. Будь-яке визнання Судом, що «суди ПМР» можна розглядати як «органи правосуддя, встановлені законом» або що вони можуть видавати ухвалу про «законне» затримання, може порушити функціонування цих законних судів Молдови. По-третє, на відміну від ситуації в «ТРПК», «суди ПМР» не застосовували закони Республіки Молдова або закони Російської Федерації, а свою власну правову систему, яка не була сумісна зі стандартами Конвенції.

127. Заявник нарешті поскаржився, що після того, як його справа була скерована до суду першої інстанції, його затримання було незаконним, оскільки дія останньої постанови суду, що продовжила його утримання під вартою, закінчилася 24 листопада 2009 р. і жодної нової постанови не було ухвалено до 21 квітня 2010 р.

#### **(b) Уряд Республіки Молдова**

128. Уряд Молдови стверджував, що Суд повинен обрати підхід, що застосовувався у справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) (згадується вище, пп. 436 і 460–462).

129. Вони посилалися на рішення Верховного Суду Республіки Молдова від 22 січня 2013 р. (див. пункт 26 вище) і наголосили, що він підтвердив незаконний та суб'єктивний характер ухвалення вироку заявнику. Вони стверджували, що «суди ПМР» були органами незаконного суб'єкта, який не був визнаний жодною державою. Тримання заявника під вартою, відповідно до розпорядження судів «ПМР», не може вважатися «законним» відповідно до пункту 1 статті 5 Конвенції. На думку Уряду Молдови, будь-який висновок про зворотне означав би визнання певних повноважень у невизнаного суб'єкта.

130. Уряд Молдови також вказав на відмінності між правовими традиціями «ПМР» і «ТРПК», що призвело до різних висновків, зроблених Судом у справі «Ілашку

та інші» (*Ilascu and Others*) (згадується вище), з одного боку, і у справах «Фока проти Туреччини» (*Foka v. Turkey*) (№ 28940/95, від 24 червня 2008 р.) і «Протопапа проти Туреччини» (*Protopapa v. Turkey*) (№ 16084/90, від 24 лютого 2009 р.), з іншого боку. Такий же підхід, як і у справі «Ілашку та інші» (*Ilascu and Others*), слід застосовувати в цій справі. Правова система «ПМР» була заснована на старій радянській системі і не відображала будь-яких зобов'язань перед Конвенцією та іншими міжнародними стандартами в галузі прав людини. Уряд Молдови, зокрема, звернувся до Звіту про права людини у Придністровському регіоні Республіки Молдова (див. пункт 62 вище). На їхню думку, цей звіт засвідчив, що судова система «ПМР» не відповідала основним принципам незалежності та неупередженості.

131. Нарешті, Уряд Молдови заявив, що вони не могли коментувати законність затримання заявника з точки зору дотримання закону «ПМР», оскільки в будь-якому разі цей закон був неконституційним, а правова система «ПМР» не відповідала принципам демократії, незалежності та неупередженості судової системи.

### **(с) Уряд Російської Федерації**

132. Уряд Російської Федерації не робив будь-яких конкретних зауважень стосовно цього. Їхня позиція полягала в тому, що вони не мали «юрисдикції» на території «ПМР» і, відтак, не могли вести будь-які спостереження по суті справи.

### **2. Оцінка Суду**

133. Суд зазначає, що заявник був затриманий 24 листопада 2008 р., а потім його тримали під вартою в очікуванні суду з 26 листопада 2008 р. по 1 липня 2010 р. (див. пункти 13 і 22 вище). Відповідно, застосовується підпункт (с) пункту 1 статті 5 Конвенції.

134. Згідно з пунктом 1 статті 5, у прецедентному праві Суду чітко встановлено, що будь-яке позбавлення волі має не тільки ґрунтуватися на одному з винятків, перерахованих у підпунктах (а)-(f), а й бути «законним». Там, де «законність» тримання під вартою є предметом обговорення, в тому числі питання, чи було дотримано «порядок, встановлений законом», Конвенція посилається на національне законодавство і встановлює зобов'язання дотримуватися норм матеріального і процесуального права національного законодавства. Насамперед потрібна правова підстава для будь-якого арешту або тримання під вартою, закріплена в національному законодавстві, з урахуванням якості закону, який повинен бути сумісним з нормою права, ідеєю, якій присвячені всі статті Конвенції (див., наприклад, справу «Дель Ріо Прада проти Іспанії» (*Del Río Prada v. Spain*) [ВП], № 42750/09, пункт 125, ЄКПЛ 2013 р.).

135. У цій справі виникає питання, чи може затримання заявника та тримання під вартою до суду вважатися «законним» відповідно до пункту 1 статті 5 Конвенції, враховуючи, що вони були замовлені органами «ПМР», яка є невизнаним суб'єктом. Таким чином, Суд вважає за доцільне викласти загальні принципи, встановлені в його

прецедентному праві стосовно законності актів, ухвалених владою невизнаних суб'єктів.

**(а) Загальні принципи, що стосуються законності актів, ухвалених невизнаними суб'єктами**

136. Суд вважає, що це питання повинно розглядатися в контексті загального підходу до здійснення екстериторіальної юрисдикції в невизнаних суб'єктах. У зв'язку з цим Суд взяв до уваги особливий характер Конвенції як інструменту європейського громадського порядку для захисту окремих осіб і його місії, як це передбачено у статті 19 Конвенції, щоб «забезпечити дотримання зобов'язань, прийнятих на себе Високими Договірними Сторонами». Він наголосив на необхідності уникнути прогалин в системі захисту прав людини і, таким чином, забезпечити захист передбачених Конвенцією прав на території всіх Договірних Сторін, навіть на територіях, які фактично контролюються іншою Договірною Стороною, наприклад, через підпорядковану місцеву адміністрацію (див. справу «Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*), що згадується вище, п. 78).

137. У справі «Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*) (згадується вище, пп. 91–94) Суд розглянув питання про те, чи можуть від заявників вимагати вичерпати засоби правового захисту, доступні в «ТРПК», тобто на території невизнаного суб'єкта. Він скористався, *крім іншого*, підходом МС, про який ідеться в його Консультативному висновку щодо «правових наслідків для держав постійної присутності Південної Африки в Намібії (Південно-Західна Африка), незважаючи на резолюції Ради Безпеки 276 (1970)» (Доповіді Міжнародного суду 16, с. 56, п. 125). У цьому Консультативному висновку МС зазначив, що в той час як офіційні дії, які здійснював Уряд Південної Африки від імені або стосовно Намібії після припинення дії мандата, були незаконними і недійсними, ця недійсність не могла поширюватися на такі дії, як, наприклад, реєстрація народжень, смертей або шлюбів, наслідки яких могли бути проігноровані тільки на шкоду жителів цієї території. Суд дійшов висновку, що слід використовувати засоби правового захисту, які доступні в «ТРПК», за умови, що можна було б довести, що вони існують на користь людей і дають їм реальні шанси на успіх. На більш загальному рівні він відзначив, що відсутність судів у «ТРПК» буде шкодити членам греко-кіпріотської громади. Потім Суд дійшов таких висновків (справа «Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*), що згадується вище, п. 96):

«...Зобов'язання ігнорувати дії існуючих *de facto* органів та інститутів далеке від абсолютного. Для людей, які проживають на цій території, життя триває. І це життя потрібно зробити більш стерпним і захищеним владою *de facto*, у тому числі й судами; і саме в інтересах жителів цієї території дії згаданої влади щодо цього не можуть ігнорувати треті країни, міжнародні організації, особливо суди, зокрема і цей. Думати інакше означало б зовсім позбавити людей, які проживають на цій території, всіх їхніх прав щоразу, як вони обговорюються в міжнародному контексті, це також означало б позбавити їх навіть мінімального рівня прав, які вони мають».

138. Суд підтвердив цей підхід у справі «Демопулос та інші проти Туреччини» (*Demopoulos and Others v. Turkey*) ((ріш.) [ВП], №№ 46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04 і 21819/04, п. 95, ЄКПЛ 2010-I). Знову ж у контексті вичерпання національних засобів правового захисту Суд зазначив, що ті, хто постраждав від політики і дій «ТРПК», перебувають під юрисдикцією Туреччини, в результаті чого Туреччина може нести відповідальність за порушення прав, передбачених Конвенцією, що відбуваються на цій території. Він продовжував стверджувати, що він не буде нести таку відповідальність відповідно до Конвенції, якщо вжиття владою «ТРПК» цивільних, адміністративних заходів або заходів у галузі кримінального права чи їхнє застосування або виконання в межах їхньої території буде позбавлене будь-якої обґрунтованості або розглядатися як такі, що не мають «законних» підстав з точки зору Конвенції. Крім того, він зазначив (там само, п. 96):

«Право на подання індивідуальної скарги відповідно до Конвенції не заміняє функціонування судової системи і сферу для реалізації кримінального і цивільного права».

139. У справі «Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*) (згадується вище) Суд мав справу з іншим питанням, яке має значення в цьому контексті. Держава-заявниця поскаржилася відповідно до статті 6, що грекам-кіпріотам у північній частині Кіпру було відмовлено у праві мати свої цивільні права та обов'язки, визначені незалежними і неупередженими судами, встановленими законом. Суд ухвалив:

«231. Щодо твердження держави-заявниці про те, що суди «ТРПК» не можуть відповідати критеріям, викладеним у ст. 6, то Комісія зазначила, що, по-перше, в інституційній схемі правової системи «ТРПК» не було нічого, що могло б поставити під сумнів незалежність та неупередженість цивільних судів або суб'єктивність і об'єктивність неупередженості суддів, а по-друге, ці суди функціонували на основі внутрішнього закону «ТРПК», незважаючи на незаконність претензії «ТРПК» на державність з погляду міжнародного права. Комісія знайшла підтвердження цій точці зору в Консультативному висновку Міжнародного суду у справі про Намібію (див. вище пункт 86). Крім того, як вважає Комісія, належну увагу слід приділити тому факту, що цивільні суди, які діють в «ТРПК», по суті своїй працюють за англосаксонською традицією і не суттєво відрізняються від тих судів, що діяли до подій 1974 року, а також тих, що існували у південній частині Кіпру.

...

236. Щодо оскарження державою-заявницею самої законності судової системи «ТРПК», то Суд зазначає, що держава-заявниця висувала аналогічні аргументи в контексті попередньої проблеми, що стосується вимоги про вичерпання внутрішніх засобів правового захисту щодо скарг, включених у цю заяву (див. вище пункти 83–85). Суд дійшов висновку про те, що, незважаючи на незаконність «ТРПК» з погляду норм міжнародного права, не можна виключати того, що заявників можуть попросити

звернутися зі своїми скаргами, зокрема, до місцевих судів у пошуках правосуддя. Суд також зазначив у зв'язку з цим, що його основним завданням у цьому є забезпечення, з погляду передбаченої Конвенцією системи, дії механізму вирішення спорів, який давав би людям можливість доступу до правосуддя з метою усунення порушень або здійснення позовів та претензій.

237. Суд вважає на підставі поданих Комісії доказів (див. вище пункт 39), що в «ТРПК» діє судова система вирішення спорів, які стосуються громадянських прав і обов'язків, визначена «внутрішнім правом» і доступна для греко-кіпріотського населення. Як зазначала Комісія, ця судова система за своїми функціями і процедурою є відображенням судових і громадянських традицій Кіпру (див. вище пункт 231). На думку Суду, з урахуванням того факту, що саме «внутрішнє право в ТРПК» визначає суть згаданих прав і зобов'язань на користь населення в цілому, з цього має випливати, що місцеві суди, створені відповідно до «правового порядку ТРПК», є інструментами реалізації цих прав і обов'язків. Як вважає Суд, з метою забезпечення ухвалення рішень і постанов щодо цивільних прав та обов'язків місцеві суди можуть розглядатися як «створені на підставі закону», при цьому не слід забувати про ту «конституційну та правову базу», на якій вони діють.

На думку Суду, будь-який інший висновок був би на шкоду греко-кіпріотській громаді і призвів би до позбавлення представників цієї громади можливості вирішити в суді долю позову проти приватної або державної організації (див. вище пункт 96). Потрібно зазначити у зв'язку з цим, що наявні дані підтверджують, що греки-кіпріоти вигравали судові справи про захист своїх громадянських прав.

140. У ряді рішень, що стосуються Туреччини, Суд застосовує принципи, встановлені у справі «Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*) для кримінальних справ (див. справу «Фока» (*Foka*), що згадується вище, п. 83, в якій арешт греко-кіпріотського заявника співробітником поліції «ТРПК» був визнаний законним відповідно до статті 5; справу «Протопапа» (*Protopapa*), що згадується вище, п. 60, в якій тримання під вартою до суду і тримання під вартою після ухвалення вироку, як було встановлено владою «ТРПК», розглядалися як законні відповідно до статті 5, а кримінальне судочинство в суді «ТРПК», як виявилось, відповідало статті 6, а також справу «Аспрофтас проти Туреччини» (*Asproftas v. Turkey*), № 16079/90, п. 72, від 27 травня 2010 р.; справу «Петракіду проти Туреччини» (*Petrakidou v. Turkey*), № 16081/90, п. 71, від 27 травня 2010 р.; і справу «*Union européenne des droits de l'homme and Josephides* проти Туреччини» (ріш.), № 7116/10, п. 9, від 2 квітня 2013 р.).

141. У справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) (згадується вище, п. 460) розглядалося питання, чи можна вважати тримання заявників під вартою після ухвалення їм вироку «Верховним судом ПМР» «законним» відповідно до підпункту (а) пункту 1 статті 5 Конвенції, Суд сформулював загальний принцип так:

«За певних обставин суд, що належить до судової системи суб'єкта, невизнаного відповідно до міжнародного права, може розглядатися як суд, “створений відповідно до

закону» за умови, що він є складовою судової системи, що функціонує на «конституційно-правових засадах», які відображають судові традиції, сумісні з Конвенцією, щоб люди могли користуватися гарантіями Конвенції (див., з відповідними змінами, справу «Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*), що згадується вище, пп. 231 і 236–237)».

### **(b) Застосування цих принципів до цієї справи**

142. Стосовно вищезгаданих загальних принципів, встановлених у його прецедентному праві, Суд вважає, що першочерговим завданням повинен завжди бути ефективний захист прав, передбачених Конвенцією, на всій території всіх Договірних Сторін, навіть якщо частина цієї території перебуває під ефективним контролем іншої Договірної Сторони (див. пункт 136 вище). Відповідно, він не може автоматично розглядати як незаконні, з огляду на обмежені цілі Конвенції, рішення, ухвалені судами невизнаного суб'єкта, виключно через незаконний характер останнього і той факт, що він не був визнаний на міжнародному рівні.

143. На підставі цих міркувань Суд дійшов висновку, що в його прецедентному праві вже було встановлено, що рішення, ухвалені судами невизнаних суб'єктів, в тому числі рішення, ухвалені їхніми кримінальними судами, можуть вважатися «законними» відповідно до цілей Конвенції за умови, що вони відповідають певним умовам (див. справу «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*), що згадується вище, п. 460). Це в жодному разі не означає визнання претензій цього суб'єкта на незалежність (див., з відповідними змінами, справу «Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*), що згадується вище, п. 92).

144. У той же час Суд уже давно ухвалив, що «права, які гарантує Конвенція, повинні бути не теоретичними чи ілюзорними, а такими, що мають реальну силу і можуть бути здійснені на практиці» (див. справу «Ейрі проти Ірландії» (*Airey v. Ireland*), від 9 жовтня 1979 р., п. 24, Серія А № 32). Недостатньо заявити, що права згідно з Конвенцією захищаються на певній території – Суд повинен переконатися, що такий захист є ефективним. Основна роль у забезпеченні дотримання таких прав покладається на національні суди, які повинні надавати гарантії незалежного, неупередженого та справедливого судового розгляду. Отже, під час оцінювання того, чи відповідають суди невизнаного суб'єкта критеріям, встановленим у рішенні у справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*), а саме «чи є вони складовою судової системи, що функціонує на «конституційно-правових засадах»... сумісній з Конвенцією» (згадується вище, п. 460), Суд повинен звернути особливу увагу на те, чи можуть вони вважатися незалежними і неупередженими та чи діють вони за принципом верховенства права.

145. Під час перевірки того, чи задовольняють зазначеним вище критеріям «суди ПМР», які ухвалили рішення про утримання заявника під вартою, а саме «Тираспольський народний суд» і «Верховний суд ПМР», Суд повинен спиратися на висновки, зроблені в його попередньому прецедентному праві щодо цього невизнаного суб'єкта. У справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) (згадується вище, пп. 436 і 461), посилаючись на «явно суб'єктивний характер обставин, за яких було ухвалено вирок заявникам» в 1993 році (п. 215), Суд дійшов висновку, що «Верховний суд ПМР» належить до системи, про яку навряд чи можна сказати, що вона функціонує на



«конституційно-правових засадах, які відображають судову традицію, сумісну з Конвенцією» (п. 436). У той же час не можна виключити деякий розвиток ситуації після ухвалення такого рішення у 2004 році. Тому необхідно перевірити, чи залишаються висновки у справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) щодо «судів ПМР», до того, як Республіка Молдова і Російська Федерація стали учасниками Конвенції в 1997 і 1998 роках відповідно, актуальними в цій справі.

146. Суд зазначає, що сторін просили, з конкретним посиланням на прецедентне право, висловлювати свої зауваження з питання про те, чи могли «суди ПМР» ухвалити рішення про законний арешт і утримання під вартою заявника без порушення пункту 1 статті 5 Конвенції. Крім того, їх попросили навести конкретну правову підставу для тримання заявника під вартою у «ПМР». Уряд Молдови зазначив, що правова система «ПМР» була заснована на колишній радянській системі і що суди «ПМР» не є достатньо незалежними і неупередженими (див. пункт 130 вище). Стосовно правової підстави для арешту і тримання заявника під вартою, вони заявили, що не можуть надати таку інформацію. Уряд РФ посилався на свою позицію щодо відсутності юрисдикції і не надав жодних зауважень по суті. Заявник, зі свого боку, стверджував, зокрема, що «суди ПМР» не є достатньо незалежними і неупередженими.

147. На думку Суду, саме Договірні Сторони, яка здійснює ефективний контроль над невизнаним суб'єктом, повинна насамперед довести, що її суди «є складовою судовою системою, що функціонує на конституційно-правових засадах, які відображають судову традицію, сумісну з Конвенцією» (див. пункт 144 вище). Як уже встановив Суд (див. пункт 111 вище), у випадку з «ПМР» державою, що здійснює такий ефективний контроль, є Росія. На сьогоднішній день Уряд РФ не надав Суду будь-якої інформації про організацію судів «ПМР», яка б дала змогу Суду оцінити, чи відповідають вони згаданим вище вимогам. Вони також не надали жодних відомостей про законодавство «ПМР», яке було основою для тримання заявника під вартою. Крім того, Суд зазначає про нестачу офіційних джерел інформації, яка стосується правової і судової системи «ПМР», що заважає скласти чітке уявлення про чинне законодавство. Отже, Суд не може перевірити, чи відповідають «суди ПМР» та їхня практика згаданим вище вимогам.

148. Також немає підстав припускати, що існуюча в регіоні система відображає судову традицію, сумісну з Конвенцією, схожу із системою, що функціонує в іншій частині Республіки Молдова (порівняйте із ситуацією у Північному Кіпрі, про яку йдеться в справі «Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*), що згадується вище, пп. 231 і 237). Поділ судових систем Молдови та «ПМР» відбувся в 1990 році, задовго до того, як Молдова вступила до Ради Європи в 1995 році. Крім того, коли Молдова подала запит про членство в Раді Європи, її законодавство було ретельного проаналізовано (див. Висновок № 188 (1995) Парламентської асамблеї Ради Європи щодо запиту Молдови про членство в Раді Європи), за результатами якого були запропоновані зміни і доповнення для забезпечення відповідності цього законодавства Конвенції, яку Молдова остаточно ратифікувала в 1997 році. Подібний аналіз «правової системи ПМР» не проводився, таким чином, вона ніколи не була частиною системи, що відображає судову традицію, визнану сумісною з принципами Конвенції до розколу на

окремі судові системи в 1990 році (див. пункт 12 вище і справу «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*), що згадується вище, пп. 29 і 30).

149. Суд також вважає, що висновки, зроблені вище, підкріплюються обставинами, за яких був затриманий заявник у цій справі, і було ухвалено рішення про продовження тримання його під вартою (див. пункти 13–15 та 17 вище, зокрема рішення про тримання заявника під вартою невизначений строк і розгляд за його відсутності апеляції проти рішення про продовження строку тримання під вартою), а також прецедентним правом, на яке посилається заявник (див. пункт 75 вище) і різними повідомленнями засобів масової інформації, які викликають сумніви з приводу незалежності та якості «судів ПМР» (див. пункт 77 вище).

150. Загалом, Суд вважає, що його висновки, зроблені у справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) (згадується вище, пп. 436 і 460–462), як і раніше, актуальні щодо періоду часу, який стосується цієї справи. Тому Суд вважає, що «суди ПМР», або будь-який інший «орган ПМР», не могли ухвалити рішення про «законний арешт або тримання під вартою» заявника з огляду на підпункт (с) пункту 1 статті 5 Конвенції. Відповідно, тримання заявника під вартою на підставі рішень «судів ПМР» було незаконним відповідно до цілей цього положення.

### 3. Відповідальність держав-відповідачів

#### (а) Республіка Молдова

151. Далі Суд повинен визначити, чи виконала Республіка Молдова свої позитивні зобов'язання вживати належних й достатніх заходів для забезпечення прав заявника відповідно до пункту 1 статті 5 (див. пункт 100 вище). У справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) (згадується вище, пп. 339–340), Суд ухвалив, що позитивні зобов'язання Молдови стосувалися як заходів, необхідних для відновлення контролю над територією Придністров'я для вираження своєї юрисдикції, так і заходів із забезпечення дотримання прав окремих заявників. Зобов'язання відновити контроль над Придністров'ям вимагало від Молдови утриматися від підтримки сепаратистського режиму і вжити всіх політичних, судових та інших заходів, що наявні в її розпорядженні, для відновлення контролю над цією територією. Суд використав такий же самий підхід у справі «Катан та інші» (*Catan and Others*) (згадується вище, п. 145).

152. Стосовно першого аспекту позитивного зобов'язання Молдови щодо відновлення контролю, у справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) (згадується вище, пп. 341–345) Суд встановив, що з самого початку військових дій в 1991–1992 роках і до липня 2004 року, коли було ухвалено рішення, Молдова використала всі доступні їй заходи, щоб відновити контроль над територією Придністров'я. Суд не знайшов жодних підстав, щоб відійти від цього висновку у справі «Катан та інші» (*Catan and Others*) (п. 146). У цій справі сторони не надали жодних нових доказів з цього питання. Ніщо не свідчить про те, що Уряд Молдови змінив свою позицію щодо Придністров'я в наступні роки, аж до періоду тримання заявника під вартою з листопада 2008 року по липень 2010 року. Таким чином, Суд не бачить причин, щоб дійти іншого висновку у цій справі.

153. Переходячи до другого аспекту позитивного зобов'язання, а саме забезпечення дотримання прав заявників, у справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) (згадується вище, пп. 348–52) Суд встановив, що Молдова не змогла повною мірою виконати свої позитивні зобов'язання, оскільки з травня 2001 року вона не вжила всіх заходів, які були доступні їй під час переговорів з «ПМР» і російською владою, щоб покласти край порушенню прав заявників. У цій справі, однак, Суд вважає, що Уряд Молдови доклад значних зусиль для підтримки заявника. Зокрема, влада неодноразово зверталася до різних міжурядових організацій і закордонних країн, зокрема до Росії, з проханням посприяти в забезпеченні дотримання прав заявника (див. пункт 51 вище). Коли заявник звернувся до Верховного Суду Молдови з проханням скасувати його вирок, таке рішення було ухвалено (див. пункт 26 вище) і прокуратура вжила всіх можливих заходів для розслідування тверджень заявника, що стосуються його незаконного утримання під вартою (див. пункти 52 та 53 вище).

154. Це правда, що Генеральна прокуратура і Центр з прав людини не втручалися, коли батьки заявника подавали до них скарги (див. пункти 47 і 48 вище). Проте інші органи, в тому числі на найвищому рівні, зробили кроки для забезпечення захисту прав заявника. З огляду на кількість скарг про порушення прав, передбачених Конвенцією, з боку влади «ПМР» і постійні затримки в їхньому розгляді на високому дипломатичному рівні, Суд не може зробити висновок про те, що відсутність на початку реакції свідчить про невживання Молдовою доступних їй заходів для забезпечення прав заявника.

155. Зважаючи на вищенаведене, Суд вважає, що Республіка Молдова виконала свої позитивні зобов'язання щодо заявника, а отже, не порушила пункту 1 статті 5 Конвенції.

### **(b) Російська Федерація**

156. Суд зазначає, що немає жодних доказів того, що особи, які діяли від імені Російської Федерації, безпосередньо брали участь у заходах, вжитих щодо заявника.

157. Проте Суд встановив, що Росія здійснювала ефективний контроль над «ПМР» у розглянутий період (див. пункт 110 вище). Згідно з цим висновком і відповідно до прецедентного права Суду, немає необхідності визначати, чи здійснювала Росія тотальний контроль за політикою і діями підпорядкованої місцевої адміністрації (див. справу «Катан та інші» (*Catan and Others*), що згадується вище, пп. 106 і 150). Ураховуючи постійну військову, економічну і політичну підтримку «ПМР» з боку Росії, без якої вона не змогла б існувати, виникає відповідальність Росії відповідно до Конвенції стосовно порушення прав заявника.

158. На завершення, оскільки Суд встановив, що тримання заявника під вартою було незаконним відповідно до пункту 1 статті 5 Конвенції (див. пункт 150 вище), він вважає, що Російська Федерація порушила це положення.

159. Дійшовши такого висновку, Суд не вважає за необхідне розглядати окремо додаткову скаргу відповідно до пункту 1 статті 5 (див. пункт 127 вище).

### **III. ЗАЯВЛЕНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 4 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ**

160. Заявник скаржився на те, що він був відсутній на деяких судових засіданнях, що стосувалися його досудового утримання під вартою. Він послався на пункт 1 статті 5 Конвенції. Суд вважає, що ця скарга підлягає розгляду відповідно до пункту 4 статті 5 Конвенції, яка передбачає:

«Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним».

161. Уряд Молдови не надав жодних конкретних зауважень щодо цієї скарги.

162. Уряд РФ не надав жодних зауважень щодо цього.

163. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту (а) пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною. Проте, з огляду на причини, за якими тримання заявника під вартою було визнано незаконним (див. пункт 150 вище), Суд вважає, що немає необхідності окремо розглядати скаргу відповідно до пункту статті 5.

#### IV. ЗАЯВЛЕНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 2 КОНВЕНЦІЇ

164. Заявник скаржився на те, що влада не надала йому необхідну в його стані медичну допомогу. Він стверджував, що ця відмова у наданні медичної допомоги піддала його життя реальному ризику, що є порушенням статті 2 Конвенції, у відповідній частині якої зазначено:

«1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя...»

##### **A. Прийнятність**

165. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту (а) пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

##### **B. Суть**

###### *1. Подання сторін*

166. Заявник стверджував, що, зважаючи на тяжкість його стану і численні перенесені ним напади астми, у поєднанні з несприятливим прогнозом лікарів, відмова влади «ПМР» надати йому необхідну в його стані медичну допомогу або звільнити його до судового розгляду, щоб він міг звернутися за медичною допомогою до

цивільної лікарні, створила для нього реальний ризик померти від задухи. Крім того, після того як медична комісія зробила висновок про існування такого ризику і за відсутності відповідного медичного обладнання в Центрі, 15 лютого 2010 р. він був переведений до звичайної в'язниці, яка була ще гірше обладнана (див. пункт 38 вище).

167. Уряд Молдови заявив, що вони не можуть перевірити факти справи. Крім вжиття загальних заходів, спрямованих на забезпечення дотримання прав людини в Придністровському регіоні, після отримання інформації про заяву, подану до Суду, вони зробили все можливе, звернувшись до різних міжурядових організацій та іноземних посольств з проханням надати допомогу в забезпеченні дотримання прав заявника.

168. Уряд РФ заявив, що на всі питання, що стосуються захисту прав заявника, повинна відповідати виключно Молдова. Вони додали, що, за відсутності будь-яких способів підтвердження фактів справи, наприклад медичних доказів, вони не могли оцінити умови тримання заявника під вартою або якість медичної допомоги, яку він отримував.

## 2. Оцінка Суду

169. Суд встановив, що відповідно до першого речення пункту 1 статті 2 може виникати позитивний обов'язок держави захищати життя особи від втручання третіх сторін або небезпечної для життя хвороби (див. справу «Осман проти Сполученого Королівства» (*Osman v. The United Kingdom*), від 28 жовтня 1998 р., пп. 115–122, *Доповіді* 1998-VIII; справу «Яша проти Туреччини» (*Yaşa v. Turkey*), від 2 вересня 1998 р., пп. 92–108, *Доповіді* 1998-VI; і справу «L.C.B. проти Сполученого Королівства» (*L.C.B. v. the United Kingdom*), від 9 червня 1998 р., пп. 36-41, *Доповіді* 1998-III). У той же час тільки у виняткових випадках фізичне жорстоке поводження з боку державних представників, що не призвело до смерті, може свідчити про порушення статті 2 Конвенції (див. справу «Макарацис проти Греції» (*Makaratzis v. Greece*) [ВП], № 50385/99, п. 51, ЄКПЛ 2004-XI).

170. У цій справі Суд зазначає, що, незважаючи на загальний несприятливий прогноз для заявника, лікарі ніколи не стверджували, що існувала безпосередня загроза його життю. Вони могли зупинити напади астми заявника, незважаючи на те, що для цього були необхідні ліки, які приносили його батьки.

171. Тому Суд вважає, що факти, на які скаржився заявник, не вимагають окремого розгляду відповідно до статті 2 Конвенції; замість цього вони будуть ретельно розглянуті відповідно до статті 3 (див., з відповідними змінами, справу «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*), що згадується вище, п. 418).

## V. ЗАЯВЛЕНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

172. Заявник скаржився, що йому не було надано необхідну в його стані медичну допомогу і що він утримувався під вартою в нелюдських умовах. Він послався на статтю 3 Конвенції, яка передбачає:

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

## **А. Прийнятність**

173. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту (а) пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

## **В. Суть**

### *1. Подання сторін*

174. Заявник скаржився на те, що два уряди-відповідачі не змогли забезпечити дотримання його прав відповідно до статті 3, зокрема щодо надання медичної допомоги та умов його утримання під вартою.

175. Уряд Молдови заявив, що вони не можуть перевірити факти справи. Крім вжиття загальних заходів, спрямованих на забезпечення дотримання прав людини в Придністровському регіоні, після отримання інформації про заяву, подану до Суду, вони зробили все можливе, звернувшись до різних міжурядових організацій та іноземних посольств з проханням надати допомогу в забезпеченні дотримання прав заявника.

176. На думку Уряду РФ, за відсутності будь-якої юрисдикції відповідно до статті 1 Конвенції на території Придністров'я, вони не могли ні перевірити факти, описані заявником, ні надати зауваження по суті його скарги.

### *2. Оцінка Суду*

177. Суд нагадує, що у статті 3 Конвенції закріплено одну з найбільш фундаментальних цінностей демократичного суспільства. Вона абсолютно повністю забороняє тортури чи нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження або покарання, незалежно від обставин і поведінки жертви (див., наприклад, справу «Лабіта проти Італії» (*Labita v. Italy*) [ВП], № 26772/95, п. 119, ЄКПЛ 2000-IV). Однак щоб погане поводження вважалось таким відповідно до статті 3, воно повинно досягти мінімального рівня жорстокості. Оцінка цього мінімуму відносна: вона залежить від усіх обставин справи, таких як тривалість поганого поводження, його фізичні та психологічні наслідки, а в деяких випадках стать, вік і стан здоров'я жертви (див., зокрема, справи «Кудла проти Польщі» (*Kudla v. Poland*) [ВП], № 30210/96, п. 91, ЄКПЛ 2000-XI; «Пірс проти Греції» (*Peers v. Greece*), № 28524/95, п. 67, ЄКПЛ 2001-III; «Енеа проти Італії» (*Enea v. Italy*) [ВП], № 74912/01, п. 55, ЄКПЛ 2009 р.; і «Буїд проти Бельгії» (*Bouyid v. Belgium*) [ВП], № 23380/09, п. 86, ЄКПЛ 2015 р.).

178. Держава повинна забезпечити, щоб особа утримувалася під вартою в умовах, сумісних з повагою до людської гідності, щоб спосіб і метод застосування покарання у

вигляді позбавлення волі не завдавали їй страждань або проблем, рівень яких перевищує неминучий рівень страждань, що властивий у разі позбавлення волі (див. справу «Кудла» (*Kudla*), що згадується вище, п. 94 та справу «Свінаренко та Сляднєв проти Росії» (*Svinarenko and Slyadnev v. Russia*) [ВП], № 32541/08 і 43441/08, п. 116, ЄКПЛ 2014 р. (витримки)), і щоб, з огляду на практичні вимоги ув'язнення, її здоров'я і благополуччя були належним чином захищені (див. «Кудла» (*Kudla*), що згадується вище; «Ідалов проти Росії» (*Idalov v. Russia*) [ВП], № 5826/03, п. 93, від 22 травня 2012 р.). У більшості справ, що стосуються утримання під вартою осіб, які мають певні захворювання, Суд розглянув питання про те, чи отримував заявник належну медичну допомогу в місці позбавлення волі. У зв'язку з цим Суд нагадує, що навіть незважаючи на те, що стаття 3 не передбачає право затриманого на звільнення «з міркувань гуманності», він завжди тлумачив вимогу захисту здоров'я і благополуччя ув'язнених як, зокрема, зобов'язання держави надавати їм необхідну медичну допомогу (див. справу «Пахомов проти Росії» (*Pakhomov v. Russia*), № 44917/08, п. 61, від 30 вересня 2010 р.; «Гладкий проти Росії» (*Gladkiy v. Russia*), № 3242/03, п. 83, від 21 грудня 2010 р.).

179. У цій справі Суд зазначає, що хоча лікарі дійшли висновку про погіршення стану здоров'я заявника, а також нестачу фахівців і обладнання, необхідних для лікування заявника, влада «ПМР» не тільки відмовилася перевести його до цивільної лікарні для лікування, а й змусила його далі страждати і піддала ще більш серйозному ризику його здоров'я, перевівши заявника до звичайної в'язниці 15 лютого 2010 р. (див. пункт 38 вище). Не викликає сумнівів той факт, що заявник дуже страждав від нападів астми. Суд також вражений тим фактом, що захворювання заявника, яке вважалося досить серйозним, щоб виправдати його переведення до цивільної лікарні, не було достатньою підставою для подібного переведення особи, що очікує на судове засідання (див. пункт 35 вище). Зважаючи на відсутність будь-яких пояснень відмови надати заявнику відповідне лікування, Суд доходить висновку, що медична допомога заявнику не була забезпечена належним чином.

180. Тепер Суд розгляне умови тримання заявника під вартою. За словами заявника, в камері було дуже спекотно і волого, вона погано провітрювалася, був відсутній доступ до природного освітлення. Вона була перенаселена і наповнена сигаретним димом, а також комахами-паразитами. Заявник не мав доступу до туалету по кілька годин поспіль і не міг сушити одяг за межами камери. Їжа була неїстівною, а в розпорядженні заявника не було жодних санітарно-гігієнічних засобів. Протягом усього періоду тримання під вартою він не отримував медичної допомоги, яка була необхідна в його стані (див. пункти 28–41 вище).

181. Хоча уряд-відповідач не прокоментував скарги, зроблені заявником (див. пункти 28–38 вище), це достатньою мірою підтверджується доповідями Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (КЗК) Ради Європи і Спеціального доповідача Організації Об'єднаних Націй за результатами візитів у різні місця тримання під вартою в «ПМР» (див. пункти 61–64 вище). Суд, зокрема, зазначає, що візит останнього відбувся в липні 2008 року, приблизно за чотири місяці до того, як заявник був узятий під варту.

182. На підставі наданих матеріалів Суд вважає встановленим той факт, що умови тримання заявника під вартою були нелюдськими і принижували гідність поведженням відповідно до статті 3, зокрема через сильну перенаселення камери, відсутність доступу до денного світла і непрацюючу вентиляцію, що в поєднанні із сигаретним димом і вологістю в камері посилювало напади астми заявника.

### *3. Відповідальність держав-відповідачів*

183. Суд вважає, що в цій справі немає суттєвої різниці в характері відповідальності кожної з держав-відповідачів згідно з Конвенцією стосовно різних скарг, поданих у межах цієї справи. Відповідно, з аналогічних причин стосовно скарг згідно з пунктом 1 статті 5 Конвенції (див. пункти 151–155 вище) Суд доходить висновку, що Республіка Молдова не порушила статті 3 Конвенції.

184. З тих самих причин, викладених вище (див. пункти 156–159), Суд доходить висновку, що РФ порушила статтю 3 Конвенції.

## VI. ЗАЯВЛЕНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТЕЙ 8 І 9 КОНВЕНЦІЇ

185. Заявник також скаржився на те, що йому, без жодної поважної причини, не дозволяли зустрітися з його батьками протягом значного періоду часу і що під час зустрічей, які врешті-решт були дозволені, їм не дозволялося говорити рідною мовою. Йому також було заборонено зустрічатися зі своїм пастором. Він послався на статті 8 і 9 Конвенції, в яких зазначено:

### **Стаття 8**

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

### **Стаття 9**

«1. Кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно.

2. Свобода сповідувати свою релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони публічного порядку, здоров'я и моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

## **A. Прийнятність**



186. Суд зазначає, що ці скарги не є явно необґрунтованими у значенні підпункту (а) пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Тому вони повинні бути визнані прийнятними.

## **В. Суть**

### *1. Подання сторін*

187. Заявник стверджував, що протягом тривалого періоду часу під час слідства він не міг зустрітися зі своїми батьками. Коли їм нарешті дозволили зустрітися, їх попросили розмовляти російською, а не рідною мовою. Він також не міг зустрітися зі своїм пастором, а коли ця зустріч урешті-решт відбулася, вона проходила у присутності тюремного охоронця. Не було наведено жодних причин для застосування таких жорстких заходів у його випадку, а рішення, чи дозволяти подібні зустрічі, приймалися слідчим, який веде кримінальну справу проти нього.

188. Уряд Молдови заявив, що, з урахуванням змісту листа МКЧХ (див. пункт 68 вище), вони сумніваються в правдивості скарги заявника з приводу його зустрічей з батьками.

189. Уряд РФ не надав жодних зауважень щодо цього.

### *2. Оцінка Суду*

190. Суд повторює, що утримання під вартою, як і будь-яка інша міра покарання, пов'язана із позбавленням особи волі, тягне за собою обмеження, пов'язані з її особистим і сімейним життям. Проте дозвіл або допомога з боку керівництва пенітенціарної установи у підтримці контактів з близькими родичами є невід'ємною частиною права ув'язненого на повагу до сімейного життя (див., зокрема, справи «Мессіна проти Італії» (*Messina v. Italy*) (№ 2), № 25498/94, пп. 61–62, ЄКПЛ 2000-Х; «Лавентс проти Латвії» (*Lavents v. Latvia*), № 58442/00, п. 139, від 28 листопада 2002 р.; «Хорошенко проти Росії» (*Khoroshenko v. Russia*) [ВП], № 41418/04, п. 106, ЄКПЛ 2015 р.). У той же час Суд визнає, що деякі заходи з контролю за контактами ув'язнених із зовнішнім світом необхідні і вони не є несумісні з Конвенцією (див. справу «Хорошенко» (*Khoroshenko*), що згадується вище, п. 123).

191. У цій справі заявник стверджував, що йому повністю відмовили у зустрічах з батьками протягом перших шести місяців його затримання. Перше побачення було дозволено 4 травня 2009 р. Він надав докази своїх звернень з проханнями про зустріч з батьками 5 березня і 13, 16 і 30 квітня 2009 р., 9 грудня 2009 р. і 15 лютого 2010 р. Крім того, коли 16 лютого 2010 р. зустріч була дозволена, заявник і його мати повинні були розмовляти один з одним у присутності тюремного охоронця і російською мовою, а не своєю рідною німецькою (див. пункт 44 вище).

192. Уряд Молдови засумнівався у правдивості цієї скарги, посилаючись на лист МКЧХ (див. пункт 68 вище). Суд зазначає, що МКЧХ відвідав заявника у квітні 2010 року, в той час як його скарга стосувалася періоду з 2009 року до зустрічі з батьками

16 лютого 2010 р. Крім того, в листі, на який посилається Уряд Молдови, всього лише зазначалося, що заявник підтримував постійний контакт зі своєю сім'єю, без уточнення характеру цього контакту. Зважаючи на вищенаведене, Суд не бачить підстав сумніватися в твердженнях заявника і доходить висновку, що було втручання в його право на повагу до сімейного життя згідно з пунктом 1 статті 8 Конвенції у зв'язку з тим, що йому не дозволяли зустрічатися з батьками протягом значного періоду часу. Залишається вивчити питання, чи було це втручання виправданим відповідно до пункту 2 статті 8.

193. Суд нагадує, що пункт 2 статті 8 вимагає, щоб будь-яке втручання було «передбачене законом». Він зазначає, що заявник не стверджував, що втручання в його права відповідно до статей 8 і 9 було незаконним, оскільки воно здійснювалося відповідно до рішень незаконно створених судів або інших органів влади. У будь-якому разі Суд зазначає, що уряди-відповідачі не надали жодної інформації, в той час як обмежена кількість матеріалів, поданих заявником, є недостатньою для того, щоб сформулювати чітке уявлення про закон «ПМР», що застосовується. Таким чином, Суд не може оцінити, чи було оскаржуване втручання «передбачене законом» і чи ґрунтувалося воно на будь-яких чітких критеріях або ж воно здійснювалося виключно на розсуд слідчого, як стверджує заявник. Проте Суд зазначає, що в матеріалах справи немає жодних підстав для відмови в сімейних зустрічах, а той факт, що заявник не зміг зустрітися зі своїми батьками протягом шести місяців після його початкового арешту, не викликає сумнівів.

194. Уряди-відповідачі не надали жодних пояснень, чому було необхідно ізолювати заявника від його сім'ї протягом такого тривалого періоду часу. Тому не було спроб довести, що втручання мало законну мету або було пропорційно меті відповідно до вимог пункту 2 статті 8 Конвенції.

195. Так само Суд вважає неприйнятною присутність тюремного наглядача під час побачення з родиною (порівняйте зі справою «Хорошенко» (*Khoroshenko*), що згадується вище, п. 146). Зрозуміло, що наглядач був там спеціально для того, щоб контролювати розмову родичів з огляду на те, що їм погрожували перервати побачення, якщо вони не будуть розмовляти зрозумілою для наглядача мовою (див. пункт 44 вище). Знову ж не було дано жодних пояснень, чому під час зустрічей був необхідний настільки суворий нагляд.

196. Тому Суд вважає, що, незалежно від того, чи існувала правова підстава для втручання у права заявника, обмеження відвідування в'язниці його батьками не відповідало іншим умовам, викладеним у пункті 2 статті 8 Конвенції.

197. Звертаючись до скарги заявника про те, що йому не було дозволено зустрітися з пастором Пер Берген Хольмом, Суд повторює, що відмова керівництва установи дозволити ув'язненому зустріч зі священником є втручанням у його права, гарантовані статтею 9 Конвенції (див., наприклад, справу «Полторацький проти України» (*Poltoratskiy v. Ukraine*), № 38812/97, п. 167, ЄКПЛ 2003-V).

198. Заявник стверджував, що пастор, який намагався відвідати заявника в червні та вересні 2009 року, отримав відмову. Це було підтверджено пастором у його листі до Суду (див. пункт 45 вище). Два уряди-відповідачі не навели жодних аргументів щодо

цього. Суд не бачить підстав сумніватися у твердженнях, наданих заявником і пастором, і визнає, що було втручання у право заявника на свободу релігії.

199. Знову ж незрозуміло, чи існувала правова підстава для відмови у зустрічах; жодних причин, що виправдовують відмову, наведено не було. Суд зазначає, що не було надано доказів, що втручання у право заявника мало законну мету або було пропорційним меті згідно із пунктом 2 статті 9 Конвенції.

### *3. Відповідальність держав-відповідачів*

200. З аналогічних причин, викладених щодо скарги відповідно до пункту 1 статті 5 Конвенції (див. пункти 151–155 вище), Суд вважає, що Республіка Молдова не порушила статті 8 та 9 Конвенції.

201. З тих самих причин, викладених вище (див. пункти 156–159), Суд доходить висновку, що РФ порушила статті 8 та 9 Конвенції.

## **VII. ЗАЯВЛЕНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ У СУКУПНОСТІ ЗІ СТАТТЯМИ 2, 3, 5, 8 і 9**

202. Заявник також скаржився на те, що в нього не було ефективних засобів правового захисту щодо його скарг відповідно до статей 2, 3, 5, 8 і 9 Конвенції. Він послався на статтю 13 Конвенції, яка передбачає:

«Кожен, чий права та свободи визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинено особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

### **A. Прийнятність**

203. Суд зазначає, що скарга відповідно до статті 13 у сукупності зі статтями 2, 3, 5, 8 і 9, не є явно необгрунтованою відповідно до підпункту (а) пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

### **B. Суть**

#### *1. Подання сторін*

204. Заявник стверджував, що в нього не було жодних засобів для відстоювання своїх прав перед діями влади «ПМР» і що уряди-відповідачі не навели жодних засобів правового захисту, які повинні бути ним вичерпані.

205. Уряд Молдови зазначив, що заявник мав у своєму розпорядженні звичайні засоби правового захисту, доступні в Молдові, де спеціально були створені суди, прокуратура, нотаріальні контори та інші органи для захисту прав та інтересів осіб, які проживають у Придністровському регіоні.

206. Уряд РФ не надав жодних зауважень щодо цього.

## 2. Оцінка Суду

207. Суд нагадує, що стаття 13 вимагає наявності національних засобів правового захисту, що дають змогу компетентному національному органу прийняти рішення по суті відповідної скарги про порушення Конвенції та надати відповідне відшкодування, хоча Договірні держави мають певну свободу розсуду щодо способів, які використовуються для виконання ними зобов'язань відповідно до цього положення (див. справу «Чагал проти Сполученого Королівства» (*Chahal v. the United Kingdom*), від 15 листопада 1996 р., п. 145, *Доповіді* 1996-V). Засоби правового захисту, необхідні відповідно до статті 13, повинні бути «ефективними» не тільки на законодавчому рівні, а й на практиці. Проте такий засіб правового захисту потрібен тільки для скарг, які можна розглядати як «обґрунтовані» відповідно до Конвенції (див. справи «Де Соза Рібейро проти Франції» (*De Souza Ribeiro v. France*) [ВП], № 22689/07, п. 78, ЄКПЛ 2012 р., і «Центр правових ресурсів від імені Валентина Кимпеану проти Румунії» (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania*) [ВП], № 47848/08, п. 148, ЄКПЛ 2014 р.).

208. Суд зазначає, що він не бачить жодної необхідності окремо розглядати скаргу відповідно до статті 2 Конвенції з урахуванням того, що обставини справи були належним чином розглянуті відповідно до статті 3 (див. пункт 171 вище). Аналогічно, Суд не вважає за потрібне окремо розглядати питання, чи є скарга заявника відповідно до статті 2 обґрунтованою відповідно до цілей статті 13, оскільки вона все одно пов'язана по суті зі скаргою за статтею 3. Суд зазначає, що скарга заявника за статтею 3, так само, як і скарги за статтями 5, 8 і 9 Конвенції, були обґрунтованими. Утім, щодо скарги заявника відповідно до пункту 1 статті 5 Суд зазначає, що пункт 4 статті 5, яку Суд не визнав за необхідне розглядати окремо в обставинах справи (див. пункт 163 вище), є *lex specialis* стосовно статті 13.

209. Тому заявник мав право на ефективний національний засіб правового захисту за змістом статті 13 щодо його скарг за статтями 3, 8 і 9 Конвенції. Відповідно, Суд розгляне питання, чи був такий засіб правового захисту доступним заявнику.

210. Щодо скарг заявника проти Молдови, Суд посилається на викладені вище міркування щодо заперечень Уряду Молдови про невичерпання, на підставі яких він дійшов висновку, що позов про відшкодування шкоди, який заявник міг би подати у суди Молдови, не можна розглядати як ефективний засіб правового захисту стосовно будь-якої з його скарг (див. пункти 115–121 вище).

211. Щодо скарг заявника проти Росії, Суд нагадує, що за певних обставин від заявника може знадобитися вичерпати ефективні засоби правового захисту, доступні в невизнаному суб'єкті (див. справу «Демопулос та інші» (*Demopoulos and Others*), що згадується вище, пп. 89 і 92–96). Проте в матеріалах справи немає жодних доказів того, що Уряд РФ не стверджував, що в «ПМР» заявнику були доступні будь-які ефективні засоби правового захисту щодо вищезазначених скарг.

212. Тому Суд дійшов висновку, що заявник не мав у своєму розпорядженні ефективних засобів юридичного захисту щодо його скарг відповідно до статей 3, 8 і 9

Конвенції. Отже, Суд повинен вирішити, чи може будь-яке порушення статті 13 бути пов'язане з якоюсь державою-відповідачем.

### *3. Відповідальність держав-відповідачів*

#### **(а) Республіка Молдова**

213. Насамперед Суд зазначає, що характер позитивних зобов'язань, які повинні бути виконані Республікою Молдова (див. пункти 99 і 100 вище), не вимагає виплати компенсації за порушення з боку «ПМР». Відповідно, відхилення попереднього заперечення щодо невичерпання національних засобів правового захисту через відсутність підтвердженого права на компенсацію з боку влади Молдови за порушення прав, передбачених Конвенцією, з боку «ПМР» (див. пункти 115-121 вище) жодним чином не впливає на розгляд Судом питання щодо виконання позитивних зобов'язань Республікою Молдова.

214. Суд вважає, що було б нелогічним визнати, що Молдова, не маючи жодних засобів контролю за діями влади «ПМР», повинна нести відповідальність за неможливість виконання будь-яких рішень, ухвалених владою Молдови, на території, що перебуває під ефективним контролем «ПМР». Суд нагадує, що позитивні зобов'язання Молдови полягають у використанні всіх юридичних і дипломатичних засобів, наявних в її розпорядженні, щоб продовжити забезпечувати особам, які проживають у Придністровському регіоні, дотримання прав і свобод, визначених у Конвенції (див. пункт 100 вище). Відповідно, «засоби правового захисту», які Молдова повинна запропонувати заявнику, полягають у забезпеченні йому можливості інформувати владу Молдови про його ситуацію й отримувати інформацію про різні юридичні та дипломатичні дії.

215. У зв'язку з цим Суд зазначає, що Молдова створила безліч судових, слідчих та цивільних органів, що функціонують паралельно з органами, створеними «ПМР» (див. пункт 205 вище). Хоча результати будь-яких рішень, які ухвалюють ці органи Молдови, можуть відчуватися лише за межами Придністровського регіону; до їхніх функцій належить передача відповідних справ у належному порядку органам влади Молдови, які потім можуть ініціювати дипломатичні та юридичні заходи щодо конкретних справ, зокрема закликаючи Росію виконати свої зобов'язання відповідно до Конвенції у зв'язку з її ставленням до «ПМР» і прийнятими там рішеннями.

216. Зважаючи на вищенаведене, Суд вважає, що Республіка Молдова забезпечила заявнику доступ до процедур у межах своїх обмежених можливостей щодо захисту своїх прав. Таким чином, Молдова виконала свої позитивні зобов'язання. Відповідно, Суд доходить висновку, що ця Держава не порушила статті 13 Конвенції.

#### **(b) Російська Федерація**

217. У цій справі Суд встановив, що Російська Федерація продовжує здійснювати ефективний контроль над «ПМР» (див. п. 110 вище). Таким чином, відповідно до прецедентного права Суду, немає жодної необхідності визначати, чи здійснює Росія

тотальний контроль над політикою і діями підлеглих місцевих органів влади. Відповідальність Росії виникає через її постійну військову, економічну і політичну підтримку «ПМР», без якої остання не змогла б існувати.

218. За відсутності будь-яких зауважень з боку Уряду РФ щодо засобів правового захисту, що були в розпорядженні заявника, Суд дійшов висновку, що РФ порушила статтю 13, а також статті 3, 8 і 9.

### VIII. ЗАЯВЛЕНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ

219. Нарешті, заявник скаржився на порушення статті 17 Конвенції з боку обох держав-відповідачів у зв'язку з їхнім толерантним ставленням до незаконного режиму, встановленого у «ПМР», який не визнавав жодних прав, викладених у Конвенції. Згідно зі статтею 17:

«Жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних цією Конвенцією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції».

220. Уряд Молдови заявив, що Молдова ніколи не ставилася толерантно до створення і подальшого існування «ПМР» і послідовно закликала до відновлення демократії, верховенства права і прав людини у Придністровському регіоні. Дії Молдови ніколи не були спрямовані на знищення прав і свобод, що захищаються Конвенцією, або на введення нових обмежень таких прав.

221. Уряд РФ не надав жодних зауважень щодо цього.

222. Суд зазначає, що стаття 17 Конвенції може застосовуватися тільки разом з основними положеннями Конвенції. Стосовно груп і окремих осіб, то мета цієї статті полягає в тому, щоб не дати їм можливість отримати право за Конвенцією займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-які дії, спрямовані на знищення будь-яких прав і свобод, викладених у Конвенції (див. справи «Лоулесс проти Ірландії» (*Lawless v. Ireland*) (суть справи), від 1 липня 1961 р., п. 7, серія А № 3, і «Орбан та інші проти Франції» (*Orban and Others v. France*), № 20985/05, п. 33, від 15 січня 2009 р.). Щодо держави, стаття 17 використовується як підстава для твердження, що дії держави були спрямовані на знищення таких прав і свобод або на їхнє обмеження більшою мірою, ніж це передбачено в Конвенції (див., наприклад, справу «Енгель та інші проти Нідерландів» (*Engel and Others v. The Netherlands*), від 8 червня 1976 р., п. 104, серія А № 22).

223. Суд вважає, що скарга, як вона була сформульована заявником, який стверджував, що було порушення статті 17 у зв'язку з толерантним ставленням держав-відповідачів до «ПМР», виходить за межі цієї статті. У будь-якому разі Суд не знайшов жодних доказів, які давали б змогу припустити, що будь-яка з держав-відповідачів навмисно намагалася знищити будь-які права, на які посилається заявник у цій справі, або обмежити будь-які з цих прав більшою мірою, ніж це передбачено в Конвенції.

Отже, ця скарга є явно необґрунтованою і повинна бути відхилена відповідно до підпункту (а) пункт 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

## IX. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

224. Стаття 41 Конвенції говорить:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або Протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

### А. Матеріальна шкода

225. Заявник вимагав 74 538 євро як відшкодування матеріальної шкоди. Ця сума включала вартість медикаментів, продуктів харчування та одягу, принесених йому у в'язницю, а також суму, яка була внесена (див. п. 22 вище) або могла бути внесена його батьками після продажу його квартири, щоб виплатити третій стороні відшкодування шкоди, що була присуджена «Тираспольським народним судом» за вироком, ухваленим заявнику.

226. Уряд Молдови заявив, що за відсутності порушення з боку Республіки Молдова будь-яких прав, передбачених Конвенцією, жодна компенсація не повинна виплачуватися. У будь-якому разі немає жодного причинно-наслідкового зв'язку між оскаржуваними порушеннями і втратою або потенційною втратою нерухомості.

227. Уряд РФ заявив, що вони не повинні виплачувати компенсацію, оскільки вони не можуть нести відповідальність за будь-яке порушення прав заявника. У будь-якому разі неможливо перевірити заявлену суму, яка до того ж є надмірною.

228. Суд зазначає, що він не встановив, що Республіка Молдова несе відповідальність за будь-яке порушення Конвенції в цій справі. Відповідно, для такої держави-відповідача Суд не присуджує жодного відшкодування матеріальної шкоди.

229. Суд зазначає, що він встановив порушення Російською Федерацією статті 3, пункту 1 статті 5, статей 8, 9 і 13 Конвенції. Проте він не вбачає жодного причинно-наслідкового зв'язку між порушенням цих положень і виплатою будь-яких грошових сум після винесення вироку заявнику. У зв'язку з цим Суд зазначає, що жодних скарг не було подано відповідно до статті 6, а засудження заявника не розглядалося в межах цієї справи. Тому Суд відхиляє цю частину вимог.

230. З іншого боку, Суд присуджує заявнику 5000 євро як відшкодування вартості його лікування після звільнення з в'язниці, а також вартості продуктів харчування та одягу, якими його не забезпечили у в'язниці. Ця компенсація повинна бути виплачена Російською Федерацією.

### В. Нематеріальні збитки

231. Заявник вимагав 50 000 євро відшкодування моральної шкоди за завдані йому страждання.

232. Уряд Молдови заявив, що ця сума є надмірною.

233. Уряд РФ зробив заяву, аналогічну тій, що наведена у пункті 227 вище.

234. Суд зазначає, що він встановив, що Молдова не несе відповідальності за будь-яке порушення прав заявника, гарантованих Конвенцією, в цій справі. Відповідно, для такої держави-відповідача Суд не присуджує жодного відшкодування моральної шкоди.

235. Беручи до уваги встановлені вище порушення з боку Російської Федерації та їхню тяжкість, Суд вважає, що відшкодування моральної шкоди є виправданою в цій справі. Ухвалюючи рішення на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику компенсацію в розмірі 20 000 євро, яка повинна бути виплачена Російською Федерацією.

### **С. Видатки і витрати**

236. Заявник також вимагав виплатити йому 1575 євро як відшкодування судових та інших витрат, понесених у національних судах, і 14850 євро як відшкодування судових та інших витрат, понесених у цьому Суді. На підтвердження витрат, понесених на національному рівні, він послався на відповідні квитанції, а в підтвердження витрат, понесених у Суді, – на договір з адвокатами, в якому містилися докладні відомості про час, витрачений на роботу у цій справі (99 годин при погодинній ставці 150 євро).

237. Уряд Молдови заявив, що кількість годин, витрачених на роботу у справі, а також необхідна сума є надмірними.

238. Уряд РФ заявив, що, з урахуванням того, що адвокат заявника переважно посилався на рішення у справі «Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*) і йому довелося провести лише незначну додаткову роботу, заявлена сума судових витрат є надмірною.

239. Суд зазначає, що він встановив, що Молдова, виконавши свої позитивні зобов'язання, не несе відповідальності за будь-яке порушення Конвенції в цій справі. Відповідно, для такої держави-відповідача Суд не присуджує жодного відшкодування судових та інших витрат.

240. Відповідно до прецедентного права Суду, заявник має право на відшкодування видатків та витрат тільки тою мірою, в якій було доведено, що вони дійсно були понесені, а також були необхідними і розумними. У цій справі, беручи до уваги наявні в його розпорядженні документи і вищезазначені умови, Суд вважає за доцільне присудити заявнику 4000 євро як відшкодування витрат за всіма пунктами, які повинні бути виплачені Російською Федерацією.

### **Д. Пеня**

241. Суд вважає за доцільне, щоб пеня була розрахована на основі граничної облікової ставки Європейського центрального банку з додаванням трьох відсоткових пунктів.



## НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД

1. Ухвалює, одноголосно, що факти, на які скаржився заявник, підпадають під юрисдикцію Республіки Молдова;
2. Ухвалює, шістнадцятьма голосами проти одного, що факти, на які скаржився заявник, підпадають під юрисдикцію Російської Федерації, і відхиляє заперечення Уряду РФ про несумісність *ratione personae i ratione loci*;
3. Відхиляє одноголосно заперечення Уряду Молдови про невичерпання національних засобів правового захисту;
4. Оголошує одноголосно скаргу відповідно до статті 17 Конвенції непринятною, а іншу частину заяви прийнятною;
5. Ухвалює одноголосно, що немає необхідності окремо розглядати скаргу як лише за статтею 2 Конвенції, так і в сукупності зі статтею 13;
6. Ухвалює шістнадцятьма голосами проти одного, що Республіка Молдова не порушила статті 3 Конвенції;
7. Ухвалює шістнадцятьма голосами проти одного, що Російська Федерація порушила статтю 3 Конвенції;
8. Ухвалює шістнадцятьма голосами проти одного, що Республіка Молдова не порушила пункту 1 статті 5 Конвенції;
9. Ухвалює шістнадцятьма голосами проти одного, що Російська Федерація порушила пункт 1 статті 5 Конвенції;
10. Ухвалює одноголосно, що немає необхідності окремо розглядати скаргу за пунктом 4 статті 5 Конвенції;
11. Ухвалює шістнадцятьма голосами проти одного, що Республіка Молдова не порушила статті 8 Конвенції;
12. Ухвалює шістнадцятьма голосами проти одного, що Російська Федерація порушила статтю 8 Конвенції;
13. Ухвалює шістнадцятьма голосами проти одного, що Республіка Молдова не порушила статті 9 Конвенції;
14. Ухвалює шістнадцятьма голосами проти одного, що Російська Федерація порушила статтю 9 Конвенції;

15. *Ухвалює* шістнадцятьма голосами проти одного, що Республіка Молдова не порушила статті 13 Конвенції у сукупності зі статтями 3, 8 і 9;

16. *Ухвалює* шістнадцятьма голосами проти одного, що Російська Федерація порушила статтю 13 Конвенції у сукупності зі статтями 3, 8 і 9;

17. *Ухвалює*, шістнадцятьма голосами проти одного, що

(а) Російська Федерація повинна виплатити заявнику протягом трьох місяців такі суми:

(i) 5000 (п'ять тисяч євро), з урахуванням будь-яких податків, які можуть бути нараховані на цю суму, як відшкодування матеріальної шкоди;

(ii) 20 000 (двадцять тисяч) євро, з урахуванням будь-яких податків, які можуть бути нараховані на цю суму, як відшкодування моральної шкоди;

(iii) 4000 (чотири тисячі) євро, з урахуванням будь-яких податків, які можуть бути нараховані на цю суму, як відшкодування видатків і витрат;

(б) із закінченням зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на вищезазначену суму нараховується пеня, яка дорівнює граничній обліковій ставці Європейського центрального банку в цей період з додаванням трьох відсоткових пунктів;

18. *Відхиляє* одноголосно решту вимог заявника щодо компенсації.

Вчинено англійською та французькою мовами і проголошено на слуханні у відкритому засіданні у Палаці прав людини в Страсбурзі 23 лютого 2016 року.

Сорен Пребенсен  
Заступник секретаря

Гвідо Раймонді  
Голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції і пункту 2 Правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додаються такі окремі думки:

(А) Особлива думка, що збігається, Судді Лопес Гуерра

(b) Особлива думка Судді Дєдова

G.R.A.

S.C.P.

ОСОБЛИВА ДУМКА, ЩО ЗБІГАЄТЬСЯ, СУДДІ ЛОПЕС ГУЕРРА

Я погоджуюсь з рішенням Великої палати. Проте з приводу визнання порушення пункту 1 статті 5 Конвенції в зв'язку з тим, яким чином здійснювалося затримання і тримання під вартою заявника, я хочу висловити свою незгоду з доводами, що містяться у пунктах 145–148 рішення. На мою думку, існували достатні підстави для встановлення порушення Конвенції без необхідності робити в цих пунктах висновки про загальну нелегітимність усієї судової системи Придністровського регіону.

На мою особисту думку (і це також зазначено як допоміжний аргумент у пункті 149 рішення), обставини, за яких заявник був затриманий і взятий під варту і за яких ухвалювалися рішення про продовження його тримання під вартою, дають змогу висувати, що його права відповідно до пункту 1 статті 5 дійсно були порушені. Як свідчать факти, спочатку заявник був взятий під варту на невизначений строк, і в двох випадках ні заявник, ні його адвокат не були присутні на апеляційних слуханнях у «Верховному суді ПМР», в якому розглядалися скарги проти рішень про тримання під вартою.

З огляду на ці обставини, які явно суперечать гарантіям Конвенції щодо тримання під вартою, не було жодної необхідності обґрунтовувати висновок Суду про порушення, категорично заявляючи, що ні «суди ПМР», ні інші органи влади «ПМР» не могли на законних підставах ухвалити рішення про арешт заявника або його тримання під вартою (див. пункт 150 рішення). Цей загальний висновок не тільки не підкріплений наявною інформацією, але також може призвести до неприйнятних наслідків.

Загальне визнання судової системи «ПМР» нелегітимною, як видається, є результатом негативних міркувань: брак офіційних джерел інформації спонукав Велику палату до розгляду того, що вона «не може перевірити» (п. 147), чи відповідають «суди ПМР» вимогам незалежності, сформульованим у Конвенції. У продовження цих негативних міркувань Велика палата дійшла висновку, що «немає жодних підстав вважати, що існуюча в регіоні система відображає судову традицію, сумісну з Конвенцією», в той же час визнаючи відсутність поглибленого аналізу правової системи «ПМР».

Я вважаю, що на підставі таких мізерних доказів надзвичайно важко оцінити хоч з якою-небудь мірою визначеності, чи порушує Конвенцію вся судова система в цілому. Але в цій справі така оцінка пов'язана ще з додатковою проблемою: з цього висновку Суду логічно випливає, що будь-яке рішення влади «ПМР» про затримання або тримання під вартою стосовно будь-якої особи і з будь-якої причини (навіть у випадку серйозних злочинів або загрози для суспільства, інших осіб або майна) слід розглядати

як таке, що суперечить Конвенції, з урахуванням оцінки Великої палати щодо загальної відсутності незалежності судової системи. Аргументи, які призвели до цього категоричного висновку, не підтверджуються доказами і є непотрібними для остаточного висновку про порушення прав заявника за пунктом 1 статті 5, а отже, повинні бути виключені з тексту рішення Великої палати.

## ОСОБЛИВА ДУМКА СУДДІ ДЄДОВА

1. Я готовий визнати, що дії влади ПМР щодо заявника не відповідали вимогам Конвенції, і я згоден з аналізом, проведеним Європейським судом. Проте, на жаль, я не можу погодитися з висновком Суду щодо юрисдикції Російської Федерації над територією Придністров'я і виняткової відповідальності Російської Федерації за порушення, вчинені владою Придністров'я.

### **Питання ефективного контролю**

2. Відповідно до загальних принципів, встановлених у справі «Катан та інші проти Республіки Молдови та Росії» (*Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia*) ([ВП], №№ 43370/04, 8252/05 і 18454/06, п. 66, ЄКПЛ 2012 р.), Суд зазначив, що немає жодних доказів будь-якої безпосередньої участі російських агентів у заходах, вжитих стосовно заявника. Проте Суд встановив, що Росія здійснює ефективний контроль над ПМР через свою постійну військову, економічну та політичну підтримку цього суб'єкта, який в іншому разі не зміг би існувати. На цій підставі Суд дійшов висновку, що Росія повинна нести відповідальність за Конвенцією за порушення, вчинені на території Придністров'я.

3. Беручи до уваги той факт, що підтримка сама по собі не призводить до ефективного контролю, і з урахуванням особливої думки Судді Ковлера, яка додається до рішення у справі «Катан» (*Catan*), що згадується вище, я не впевнений, що ця позиція Суду є досить зваженою. Справа в тому, що Російська Федерація не ініціювала незалежність ПМР. Росія надавала ПМР військову підтримку з метою забезпечення миру і безпеки у прикордонному регіоні через Придністровський військовий конфлікт, не маючи на меті одержання ефективного контролю над ПМР.

4. Немає жодних доказів будь-якої безпосередньої участі російських агентів у заходах, вжитих щодо заявника. Так само не існує жодних доказів причетності Росії до політики ПМР (або схвалення цієї політики) щодо надання медичної допомоги ув'язненим або умов тримання під вартою в цілому. Проте Суд дотримувався підходу, раніше застосовного в інших справах, що стосуються Придністров'я, в яких він встановив, що Росія здійснює ефективний контроль над ПМР через свою постійну військову, економічну та політичну підтримку цього суб'єкта, який в іншому разі не зміг би існувати. Крім того, застосовуючи такий підхід, Суд заохочує російську владу встановити ефективний контроль над ПМР через діяльність своїх агентів, яку вони явно відмовлялися здійснювати. Підхід Суду у справах, що стосуються ПМР, може бути невизнаний через неправильне застосування загальних принципів екстериторіальної юрисдикції в обставинах конфлікту в регіоні (як зазначено у пункті 1 рішення). У справі «Чірагов та інші проти Вірменії» (*Chiragov and Others v. Armenia*) ([ВП], № 13216/05, від 16 червня 2015 р.), суддя Пінто де Альбукерке висловив окрему думку, в якій він піддав критиці висновки Суду щодо юрисдикції Вірменії в районі Нагірного Карабаху, стверджуючи, що військова, економічна та політична підтримка не є

законною підставою для припущення про наявність ефективного контролю. Такий же підхід може бути застосований у справах, що стосуються Придністров'я.

5. Будь-які міркування про ефективний контроль на підставі загальної підтримки без участі державних агентів є, на мій погляд, спекуляцією, якою жоден суд, будучи державним інститутом, не може дозволити собі займатися. Крім того, будь-яке обговорення характеру сепаратистського «режиму» або «підтримки» цього «режиму» (що ховається за терміном «правова традиція») також зводиться до простої спекуляції, оскільки немає жодних доказів масового порушення прав цивільних осіб як перешкоди на шляху до самовизначення. Проте Суд дійшов висновку, що придністровські органи влади є нелегітимними. Це вкрай погіршує ситуацію і робить будь-який компроміс, заснований на самовизначенні / автономності, практично недосяжним. Не можна використовувати одну єдину справу як підставу для висновку, що вся правова традиція несумісна із системою прав людини, особливо якщо порівнювати із англосаксонською правовою традицією, оскільки це означає, що традиція, про яку йде мова, абсолютно незаконна. Така концепція може тільки принизити народи Придністров'я і всіх тих колишніх радянських республік, які були визнані відповідно до міжнародного права, в тому числі відповідно до міжнародних пактів про основні права, до їхнього вступу до Ради Європи. Зрозуміло, що суспільство просто не зможе вижити без застосування мінімальних стандартів у галузі прав людини та сприйняття правосуддя, хоча правова традиція може, напевно, мати вирішальний вплив на якість життя.

### **Проблема самовизначення**

6. Хоча Росія офіційно не визнала незалежність ПМР в контексті процесу міжнародного визнання нової держави, російська влада не раз висловлювала свою повагу до права народу Придністров'я на самовизначення. Я хотів би відзначити, що проблема Придністров'я ніколи не розглядалася міжнародною спільнотою (в тому числі, і насамперед, Радою Європи) з точки зору самовизначення.

7. Я вважаю, що рішення Суду повинно сприяти встановленню ефективного контролю, але не з боку Російської Федерації, а з боку міжнародного співтовариства і, врешті-решт, Республіки Молдова. Цю ідею неможливо реалізувати без вирішення основної проблеми. Однак Суд, на мій погляд, у справах, що стосуються Придністров'я («Ілашку та інші» (*Ilaşcu and Others*), «Катан та інші» (*Catan and Others*) і «Іванцок та інші» (*Ivantoc and Others*), що згадуються в рішенні), а також в цій справі не зміг встановити принципи самовизначення і процесуального відділення після розпаду Радянського Союзу.

8. Без такої оцінки подій і без розуміння джерел конфлікту неможливо визначити проблему, встановити істину і, нарешті, знайти рішення. У всіх попередніх справах, що стосуються Придністров'я, аналіз Суду мав дуже вузький і суб'єктивний характер. У справі «Чірагов» (*Chiragov*), що згадується вище, Суд уперше піддався критиці з боку судді Пінто де Альбукерке за втрачену можливість вирішити цю проблему в зв'язку з відділенням Нагірно-Карабахського регіону після проголошення незалежності колишніми радянськими республіками Азербайджаном і Вірменією. Суддя Пінто де Альбукерке порушив питання про розробку принципу самовизначення «в

неколоніальному контексті», а я хотів би більш чітко визначити цей контекст як «пострадянський».

9. Це просто питання вибору і юридичної стратегії, чи достатньо захищати основні права і свободи осіб, які проживають у регіоні відповідно до Конституції ПМР, або ж ці права і свободи також повинні бути захищені системою Конвенції. Я схилиюся на користь другого варіанта, але ця мета може бути досягнута тільки шляхом процесу самовизначення, спрямованого на надання населенню Придністров'я певної автономії в межах суверенітету Молдови.

10. Я вважаю, що Суд повинен бути обережним під час оцінювання подій, пов'язаних із самопроголошенням ПМР. Воно не було «результатом іноземного військового втручання», оскільки 14-та російська армія дислокувалася в регіоні з 1956 року, а її завдання полягало в тому, щоб зупинити війну і схилити протилежні сторони до миру. Крім того, слід зазначити, що конфлікт був спричинений планами влади Молдови надати молдавській мові статус офіційної і ввести латиницю замість кирилиці, не беручи до уваги інтереси російськомовного населення Молдови, в тому числі російських громадян стосовно їх самоідентифікації. Ці плани були реалізовані в Конституції Молдови, яка була ухвалена в 1994 році, а всі протести ігнорувалися.

11. На жаль, міжнародна традиція визнає тільки чорно-білий підхід, в якому існують тільки окупанти і постраждалі держави. Однак природа цього конфлікту інша. Конфлікт був викликаний ігноруванням основоположного права меншості на використання рідної мови в офіційному листуванні з молдавськими органами влади. Жодних тимчасових заходів не було вжито після розпаду Радянського Союзу. Створюється враження, що міжнародне співтовариство не було готове вирішувати такі делікатні проблеми, пов'язані з національною ідентичністю; воно не доклало жодних зусиль і не дало Молдові жодних рекомендацій з цього приводу. Міжнародне співтовариство просто визнало юрисдикцію Молдови над територією Придністров'я без подання будь-яких додаткових вимог щодо самовизначення ПМР. Без таких вимог Республіка Молдова ніколи не буде зацікавлена у вирішенні цієї проблеми і не матиме спонукальних причин, щоб зробити це.

12. Гарантії захисту основних прав і свобод, пов'язаних із самоідентифікацією і самоврядуванням населення цього регіону, були відображені в Меморандумі 1997 року, підписаному керівниками Молдови та ПМР, і в Меморандумі Козака 2001 року. Знову ж таки вони так і не були реалізовані Молдовою.

13. Я не впевнений, що тримання в регіоні залишків боєприпасів та озброєння може перешкодити передачі ефективного контролю Молдові, оскільки повинна бути досягнута політична угода. Проте я вважаю, що припинення Росією фінансової підтримки регіону без відповідних зобов'язань з боку Молдови не може вважатися відповідальним заходом, оскільки це призведе до соціальних і гуманітарних проблем. Я не можу не зазначити, що сьогодні, через двадцять п'ять років після початку конфлікту, нічого не змінилося і Росію не можна в цьому звинуватити. Зрештою, Республіка Молдова зобов'язалася застосовувати Конвенцію на всій своїй території, в тому числі у Придністров'ї.

14. Той факт, що новий суб'єкт не був визнаний як держава відповідно до міжнародного права, порушує питання про відповідальність міжнародного

співтовариства і обох держав-відповідачів, які повинні були вжити всіх необхідних конституційних заходів для того, щоб якомога швидше покласти край цій невизначеній ситуації задля утвердження і розвитку прав людини, верховенства права і демократії в регіоні. Російська Федерація ухвалила загальні та збалансовані заходи, в тому числі у формі плану Козака, для передачі регіону під юрисдикцію Молдови з деяким ступенем автономії, таким чином, щоб були задоволені як інтереси Молдови, так і інтереси регіону. Слід зазначити, що інтереси регіону не можна ігнорувати, особливо після війни, яка забрала більше 1000 життів. Проте Уряд Молдови відхилив план Козака, залишаючи всі зацікавлені сторони в ситуації ще більш глибокої невизначеності. Я б не став звинувачувати владу ПМР за відмову підтримати ці пропозиції, оскільки вони не були запрошені для участі в засіданнях Суду.

15. Я не переконаний в тому, що Молдова виконала своє зобов'язання вжити всіх політичних, судових та інших заходів, наявних в її розпорядженні, щоб відновити свій контроль над територією ПМР. Немає жодних доказів вжиття таких заходів, в тому числі будь-яких заходів, спрямованих на забезпечення гарантій щодо офіційного використання російської мови, автономії, представництва у Парламенті Молдови тощо.

16. Я, на жаль, констатую, що рішення Суду в цій справі в умовах невизначеності стосовно самовизначення призведе до ескалації напруженості у відносинах між Російською Федерацією і Радою Європи.

© Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб», 2016. Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька мови. Цей переклад було замовлено за підтримки Проекту Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб» (<http://www.coe.int/uk/web/kyiv/idps>). Він не є зобов'язальним для Суду; також Суд не несе жодної відповідальності за його якість. Його можна копіювати в некомерційних цілях за умови зазначення повної назви справи разом із вищенаведеним посиланням на Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб». З питань використання будь-якої частини цього перекладу в комерційних цілях слід звертатися за адресою: [Internally.Displaced.Persons@coe.int](mailto:Internally.Displaced.Persons@coe.int).

© Council of Europe Project «Strengthening the Human Rights Protection of Internally Displaced Persons in Ukraine», 2016. The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Council of Europe Project «Strengthening the Human Rights Protection of Internally Displaced Persons in Ukraine» (<http://www.coe.int/uk/web/kyiv/idps>). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with reference to the Council of Europe Project «Strengthening the Human Rights Protection of Internally Displaced Persons in Ukraine». If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact: [Internally.Displaced.Persons@coe.int](mailto:Internally.Displaced.Persons@coe.int)